

65 20
114
10
1922

ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

ДУДКА БЕЛАРУСКАЯ

ПЕРАДРУК КІРЫЛІЦАЙ З V-га ВЫДАНЫЯ (ЛАЦІ-
НІКАЙ) з ПАРТРЭТАМ ПІСЬМЕНЬНІКА І ЎСТУПАМ

Я. В.

ВЫДАВЕЦТВА
„АСЬВЕТА“

КОЎНА.
1922.

N

ДУДКА БЕЛАРУСКАЯ.



5
30

Д

~~419 614~~
9

8
49647
3011

ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

ДУДКА БЕЛАРУСКАЯ

49647
3011

ДРАДРУК КІРЫЛІЦАЙ З V-га ВYДАНЬНЯ (ЛАЦІНКАЙ)
З ПАРТРЭТАМ ПІСЬМЕННІКА І УСТУПАМ



КОЎНА.

1922.

Друкарня А. БАКА у Коўні; Вуліца Арэшчыхі, 5.

096

14650

Б. С. Р.
1921



ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ
(МАЦЕЙ БУРАЧОК, СЫМОН РЭЎКА з - пад БАРЫСАВА)
* 1840—† 1900.

У асобі Францішка Багушэвіча беларускае
пісьменьніцтва сярэдніх часоў мае самую вызнач-
ную сілу, вага якой яшчэ ня зусім дасьледжа-

на. Рэчаіста, творы гэтага шчырага беларускага патрыёты, як тыя, што сабраны ў вядомыя ужо чытаром кнігі, так і тыя, што параскіданы яшчэ ў рожных часопісах, чы ў рукапісных сшытках, так шырока адгукаюцца на ўсе найбалючыя пытаньня тагачаснай беларускай інтэлігенціі, так пекна і яскрава адсвечваюць ўсе найціямнейшыя бакі жыцця беларускага народу і трывогі яго душы, нарэшце, так сьмела высоўваюць на першы плян працы, як заданьне нашым культурным працаўніком,—пытаньне аб беларускай мове, што бэзпамылкова даюць Багушэвічу права лічыцца бацькам беларускага адраджэньня.

Як на нядолю нашую, абставіны жыцця самага Багушэвіча, грамада ў якой ён вырас, жыў і працаваў—не спрыяла яго пісьменьніцкай чыннасьці, таму параўнаўчамы вельмі мала маем у скарбах нашае культуры твораў яго музы.

Да нядаўніх часоў шырокае беларускае грамадзянства нават ня ведала зусім Францішка Багушэвіча. Гэта слаўнае цяпер імя хавалася пад прозьвічшамі: то Мацея Бурачка, пад якім першы раз выйшла ў 1891 гаду ў Кракаві (тады ў Аўстрыі) яго кніжка „Дудка Беларуская“, то Сымона Рэўкі з-пад Барысава, якім упекняны вядомы яго „Смык Беларускі, так сама выданы першы раз у Пазнані (тады ў Нямецчыне) ў 1894 гаду, то проста пад скарочаным імем—Ф. Богуш.

Паходзіць Багушэвіч з беднай шляхоцкай

сямы з фольварку Кушляны, Ашмянскаго павету Віленшчыны. Разіўся ў 1840 гаду. Бацькі яго, не маючы магчымасьці, як іншая багатая беларуская (але моцна спольшчаная) шляхта, даць адукацыю сыну загіраю, вучылі яго спачатку ў сярэдняй школе ў Вільні, а пасля дазволілі пайсьці за вышэйшай асьветай у Пецябург.

Трэба зазначыць, што тагды, пад уплывам слявянафільскіх думак, а затым і дзякуючы неспакою у, так званым, Паўночна-Заходнім Краі, чылі ў Літве і Беларусі (перад польскім паўстаньнем 1863—64 гадоў), расейскае грамадзянства вельмі зацікавілася нацыянальным складам гэтых часьцін тагачаснай Расеі, аб чым пачалі многа пісаць пецябургскія і москоўскія часопісі шасьцідзiesiąтых гадоў.

Малады Багушэвіч, атрымаўшы ў Віленшчыне зусім польскае выхаваньне, дачуўся ў Пецябурзі новых думак, якія разам з папярэднімі пачалі выпрацоўваць ў ім новы—ні польскі і ні расейскі—дух. І хоць пасля ён ўсё-ж такі й пайшоў у паўстаньне разам з іншай польскай моладзьдзю (і быў ранены) яго сьветагляд ў ідэалі маляваў сабе не паўстаўшую Рэч Паспалітую Польскую „ад мора да мора“, а адраджоную народную Беларусь.

Гэтыя думкі пасля і выліліся ў Багушэвіча ў яго вершах, як крысталах яго беларускага духу.

Дзеля рожных некарысных выпадкаў вышэйшую навуку Багушэвіч скончыў—не ў Пецярбурзі, а ў Нежыне у 1868 гаду і стаўся адвакатам. Пасьля чаго займаўся гэтым сваім заняцьцем, як вольна, так і пры судах—на Украіне, ў Валагдзе, ў Вільні і іншых мястох. Помёр-жа ў 1900 гаду і пахаваны, як кажуць, пад Барунамі ў Ашмяншчыне. Сорам, а больш дробных вестах аб жыцьці гэтага лепшага сына Беларусі пакуль што гісторыя нашага пісьменьніцтва ня ведае.

Да гэтага часу вядомыя яго зборнікі „Дудка Беларуская“ і „Смык Беларускі“ былі выданы толькі за граніцай, але, ня гледзячы на гэта, за кароткі час (у межах былой Расеі яны змаглі бачыць сьвет толькі пасьля 1906 г.) творы гэтыя вытрымалі пяць выданьняў. Многа чаго шкодзіла да гэтага часу выданьню твораў Багушэвіча—кірыліцай, у нашыя-ж часы, як мы чулі, і „Дудка“ і „Смык“ выдаюцца кірыліцай адразу ў двух рожных асяродках беларускай нацыянальнай працы: і ў Менску і Коўні (ў Літве).

Вельмі шкада толькі-што гэтыя выданьня робяцца не з арыгіналу пісьменьніка, нават ня з першых выданьняў, а зьяўляюцца перадрукамі ранейшых выданьняў, ад якіх спадзявацца бэзказнай перадачы арыгіналу не прыходзіцца.

Гэта датыча пераважна мовы. Мова Багушэвіча наагул, лічучыся з яго паходжаньнем, мае шмат і барбарызмаў і правінцыялізмаў, і

нават цікавую калі-некалі сваю граматыку (якая на жаль не адмечана ў сучаснай нашай правопісі), але не глядзячы на гэта фонэтычна яна хавае у сабе бязьмерную пекнасьць зваротаў, а часамі і вершу.

Хацелася-б запрапанаваць нашым культурным дзеячом і выдаўцом, каб на 1925 год, ў якім споўніцца 25 гадоў ад дня сьмерці Мацея Бурачка, былі сабраны і выданы разам, „акадэмічна“ ўсе яго творы, як тыя, што вядомы шырокаму грамадзянству, так і тыя, якія ляжаць яшчэ ў спадчыкаў і сучасных кустошаў нашага пісьменьніцтва.

Я. В.

Коўна, лістапад 1922 г.



П Р А Д М О В А.

Братцы мілыя, дзеці Зямлі-Маткі маёй! Вам ахвяруючы працу сваю, мушу з вамі пагаварыць трохі аб нашай долі-нядолі, аб нашай бацькавай спрадвечнай мове, каторую мы самі, ды і не адны мы, а усе людзі цёмныя мужыцкай завуць, а завецца яна „беларускай“. Я сам калі-сь думаў, што мова наша— „мужыцкая“ мова і толькі таго. Але, паздароў Божа добрых людцаў, як навучылі мяне чытаць-пісаць, з тэй пары я шмат гдзе быў, шмат чаго відзяў і чытаў: і праканаўся, што мова нашая ёсьць такая-ж людзкая і панская, як і французкая, або нямецкая, або й іншая якая. Чытаў я цімала старых папераў па дзевьсьці, па трыста гадоў таму пісаных у нашай зямлі і пісаных вялікімі панамі, а нашай мовай чысьцюсянькай, як-бы нават цяпер пісалася. Увідзяўшы гэта я часта думаў: —Божа-ж, мой Божа! Што-ж мы за такія бяздомныя? Якая-сь маленькая Баўгарыя—са жменю таго народу, якія-сь харваты, чэхі, маларусы(украінцы) і другія пабратымцы нашыя і рожныя чужыя маюць па свайму пісанья і друкаваньня кніжачкі і газэты: і набожныя, і сьмешныя, і сьлёзныя, і гісторыйкі, і баячкі; і дзеткі іх чытаюць так, як і гаворуць, а ў нас, як-бы захацеў цыдулку ці да бацьккі лісток напісаць па свайму, дык

мога-б і ў сваёй вёсцы людзі казалі, што „піша па мужыцку“, і як дурня абсьмяялі-б!—

А можа і спраўды наша мова такая, што ёю нічога добрага ні сказаць, ні напісаць ня можна? Ой не! Наша мова для нас сьвятая, бо яна нам ад Бога даная, як і другім добрым людцам, і гаворым-жа мы ёю шмат і добрага, але так ужо мы самі пусьцілі яе на зьдзек не раўнуючы, як і паны вялікія, ахвятней гаворуць па-французку, як па-свойму. Нас-жа ня жменька, а з 8 мільёнаў, больш і шмат больш, ні раўнуючы, як жыдоў, напрыклад, або татар ці армян; а пакажы-ж, вашаць, хоць адну кніжачку ці аб гаспадарцы, ці такаб жыцьці нашым, каб па-нашаму?

Ці-ж ужо нам канешня толькі ў чужой мове чытаць і пісаць можна? Яно добра, а нават і трэба знаць суседзкую мову, але найперш трэба знаць сваю. Перадумаўшы усё гэта, я, братцы, адважыўся напісаць для вас сякія-такія вершыкі. Хто іх спадабае, таму дзякуй, а хто падумае лепш і больш напісаць, таму чэсьць вечная і ад жывых людзей і ад бацькавых касьцей! А пісаць ёсьць шмат чаго!

Спрадвеку, як наша зямелька з Літвой злучылася, так і с Польшчай зьедналася дабравольна, дык усё яе „Беларусьсю“ звалі, і не дарма-ж гэта! Ні Вялікая, ні Малая, ні Чырвоная, ні Чорная яна была, а Белая, чыстая: нікога ня біла, не падбівала, толькі баранілася.

Шмат было такіх народаў, што страцілі найперш мову сваю,—так як той чалавек прад

скананьнем, катораму мову займе,—а потым зусім замерлі. Не пакідайця-ж мовы нашай беларускай, каб ня ўмерлі! Пазнаюць людзей ці па гаворцы, ці па адзежы, хто якую носе; ото-ж гаворка (мова), язык і ёсьць адзежа душы.

Ужо больш як пяцьсот гадоў таму, да панаваньня князя Вітэнеса на Літве, Беларусь разам з Літвой баранілася ад крыжацкіх напасьцяў і шмат местаў, як Полацак, прызнавалі над сабой панаваньне князеў літоўскіх, а пасьля Вітэнеса літоўскі князь Гэдымін злучыў зусім Беларусь з Літвой ў адно сільнае каралеўства і адваяваў шмат зямлі ад крыжакоў і ад другіх суседзяў. Літва пяцьсот дваццаць гадоў таму назад ужо была ад Балтыцкага мора удоўжкі аж да Чорнага, ад Дняпра і Днястра—ракі да Нёмна; ад Камянца—места аж да Вязьмы ў сярэдзіне Вялікарусі; ад Дынабургу—і за Крамянчуг; а ў сярэдзіне Літвы, як тоя зерня ў гарэху, была наша зямліца—Беларусь. Можа хто спытае: гдзе-ж цяпер Беларусь?

Там, братцы, яна, гдзе наша мова жыць: яна ад Вільні да Мазыра, ад Вітабска за малым ні да Чарнігава, — гдзе Горадна, Менск, Магілёў, Вітабск, Вільня і шмат мястэчкаў і вёсак...

1891 г.

МАЦЕЙ БУРАЧОК.

Эх,
Та
Ш
Ад
Ой
Як
І я
Ня
Ск
По
Ці
Ці
Сі
На
І в
На
Вы
Па
Ту
Ра
Ка
Ка
А
І з
Ну
Ка
Ка
Ка
Ка
За
Ка
Ўз

МАЯ ДУДКА.

Эх, скручу я дудку!
Такое зайграю,
Што ўсім будзе чутка,
Ад краю да краю!
Ой, то будзе граньне,
Як на навітаньне
І як на вясельле,
Нядоўга тыкеле:
Скора скончу песні...
Покі дудка трэсьніць,
Ці паглохнуць людзі,
Ці высахнуць грудзі,
Сілы надарвуцца
На радаснай дудцы
І выцякуць сьлёзы
На сухія лозы...
Выйдзе душа парай,
Падыймецца хмарай,
Туманам па рэчцы,
Расой разліецца,
Каласочки зросе,
Каб жыта ўдалося.
А хлеб зьядуць людзі,
І зноў сьляза будзе.
Ну, дык грай-жа, дудка!
Каб-жа было чутка.
Каб аж вушы драла,
Каб ты так іграла,
Каб зямля скакала!
Заграй так вясёла,
Каб усе укола,
Ўзяўшыся у бокі,

Ды пайшлі у скокі,
 Як віхор у полею,
 Аж выючы з болю,
 Каб аж рагаталі,
 А усё скакалі...
 Каб скакалі горы,
 Як хваля на моры,
 Як паны на балі,
 Каб вот як скакалі!
 Каб аж пыл курыўся,
 Каб сьвет заваліўся,
 Ды усё круціўся,
 Як ў нашага брата
 У п'янага хата...
 Га, чамуж ня йграеш?
 Хіба ты ня знаеш,
 Ня ведаеш хіба,
 Што, як тая рыба,
 Так вот я, здаецца,
 Сорак гадоў б'юся,
 Ніяк не зьвярнуся,
 Ніяк не натраплю
 Вадзіцы хоць каплю,
 Ды такой вадзіцы.
 Ды з такой крыніцы,
 Што, як хто нап'ецца,
 Дык вольным стаецца.
 Грай, вясела-ж грай,
 Або долю дай!..

.
 Енчыш бяз умоўку!
 Не, ня будзе толку!
 Кіну—ж дудку тую,

А з
 Ця
 Ад
 Га,
 Жа
 Ды
 Каб
 Вот
 Каб
 Каб
 Вос
 Вос
 Да
 Ну
 Усё
 Шт
 Пл
 На
 І п
 Пл
 Гал
 Хар
 Дз
 Ігр
 На
 Ка
 Ка
 Як
 За
 Кін
 Ды
 Не
 Як

А зраблю другуго.
Цяпер зраблю, дудку
Ад жалю, ад смутку.
Га, зраблю-ж другуго,
Жалейку смутную,—
Ды каб так зайграла,
Каб зямля стагнала,
Вот каб як іграла!
Каб слязьмі прабрала,
Каб аж было жутка,
Вось-то мая дудка!..
Вось, зрабіў такую:
Дай-жа папрабую..
Ну дык грай-жа, грай-жа,
Усё епамінай-жа..
Што дзень і што ночы,
Плач, як мае вочы,
Над народу доляй.
І плач што раз боляй.
Плач так да астатка,
Галасі, як матка,
Хаваючы дзеці,
Дзень, другі і трэцьці.
Іграй сьлёзным тонам
Над народу сконам!
Каб ты так іграла,
Каб нямарасьць брала.
Як сьлязы не стане,
Заціхне іграньне.
Кінь наўкола вокам,
Дык крывавым сокам —
Не сьлязой заплачаш,
Як усё абачыш.

Як крыві не стане,
Тагды кончу граньне!

ДУРНЫ МУЖЫК, ЯК ВАРОНА.

Ўвесь сьвет кажа, бьець у званы:

„Дурны мужык, як варона“.

Гэта—тыкі справядліва:

Ён дурнейшы ад вароны;

І ня дзіва,—было-б дзіва,

Каб мужык ды быў вучоны.

Дык крычыця-ж, бійця ў званы:

Дурны мужык, як варона.

Да навукі ён не браўся,

Закасіўся, загараўся;

Дурнем умрэ, як радзіўся,

Сам сабой дурным зрабіўся.

Ведама, мужык—хамула, —

Ад навукі адварнула!

Дык крычыця-ж... (як раней).

Ці-ж ня дурань,— мужык гэта:

Гарэ, сее усё лета,

А як прыйдуцца дажынкi,

Няма збожжа ні асьмінкі,

А даждаўшы на Каляды,

Мужыкі мякінцы рады.

Дык..... (як раней).

Усю зімку возам цягне

Да вагзалу рожна збожжа,

Ногі зьмерзнуць, сам засьмягне,

А на хлеб кажух заложа,

Каб дажыць як да крапівы,

Абы ў поля выйшаў жывы.

Дык... (як раней).

Ад
Ен
Нак
Ў х
Рав
Хон
Ды
Гля
Вол
Срэ
Бо
А с
Дз
Ды
З к
Сь
Зро
Сь
А у
Пар
Ды
Гля
А ч
Ўсё
Усе
Ў м
Ці-
Ды
Ды

Як
Ды

Ад Пятра і да Якуба
 Ен касой махаў ад раньня:
 Наклаў стагоў, людзям—люба,
 Ё хаце-ж сена—ані званьня,
 Равець з голаду скаціна,
 Хоць кінь, бяжы за вачыма!
 Дык..... (як раней).
 Глядзі, *касьцёл аж да неба,
 Воласьць бляхамі пакрыта!
 Срэбрам скрые, калі трэба,
 Бо за гэта яго біта,
 А сам живець ў мокрай яме,
 Дзьверы заткнуў анучамі!
 Дык.... (як раней).
 З камаровы нос сякерку
 Сьцісьне, крэкне, замахае, —
 Зробіць пушчу, як талерку,
 Сьвет дравамі закідае!
 А у хаце зварыць страву,
 Пашчэпае стару лаву!
 Дык.... (як раней).
 Глядзі, горы паразрыты,
 А чыгункай сьвет абвіты:
 Ёсьць з мужыцкай цяжкай працы,
 Усе едуць у палацы;
 Ё мужыка-ж німа білета!
 Ці-ж ня дурынь мужык гэта?
 Дык крычыця-ж, бійця ў званы:
 Дырны мужык, як варона!

ЯК ПРАЎДУ ШУКАЮЦЬ.

Як простая праўда згінула у сьвече,
 Дык праўды і з сьвечкай шукаюць,

І золатам манюць і людзей склікаюць,
 І Бога цалуюць,—а ўсё-такі прэце,
 Як камень у воду, так праўда прапала!
 Судоў нарабілі, начальстваў цімала:
 Пасрэднік і волазьць, сынод і сэнаты,
 Прысутствы і вокруг, управы, палаты;
 А найбольш міравых участковых і зьездаў,
 Што ў полі каменяня, што зьездаў!
 Затая-ж жыцьцё цяпер труднае стала:
 У сьведкі улезьці, ні села—ні пала,
 Ад суду да суду праз лета цягацца
 Так лёгка, што нават ня трэба старацца.
 Раз еду я ў Вільню адведаць сынка,
 Ажно пры дарозе пасецца кабыла,
 Стаіць чалавек які-сь ля млынка,
 За млынам сука там брахала, ці выла,
 І гдзе-сьці „ратуйця“ крычала кабета,
 А мостам ляцела якая-сь карэта...
 І што-ж тут такая было? Мне здаецца:
 Хто едзе, хто вье, хто можа сьмяецца...
 (А мельнік стаяў у дзьвярох і сьмяяўся;
 Чаго ён сьмяецца? Дык я-ж ня пытаўся!)
 Мінуўшы я млын той, еду ўжо лесам,—
 Ляжыць чалавек пад кустом ля дарогі
 Бэз шапкі і босы, так кшталтам *) убогі..
 Але я еду з сваім інтарэсам,
 Мне няма дзела больш ні да кога!
 Ляжачага-ж люду усюды ёсьць многа!
 Я аглянуўся, аж гоніцца хтосьці,
 Кліча: „Пастой-жа для Боскай мілосьці!“...
 Стаў я, чакаю; аж ён і пытае:

*) бытцам.

Хто
 І ка
 Сьв
 Вяр
 Мел
 Каб
 Цыр
 Дзю
 Два
 Баб
 І кр
 Вяз
 Шт
 Пы
 Ці
 Ці
 Ці
 Ці
 Як
 Як
 Як
 Ці
 І к
 Ці
 Мо
 (І д
 Во
 Ча
 Ча
 Ча
 Ча

6-496647

Хто я, адкуль ёсьць і хто мяне знае?
 І кажа вярнуцца мне аж да млыну,
 Сьведкам ураднік заве на гадзіну.
 Вярнуўся, гляджу, аж карэта у рэчцы.

Мельнік цяпер ужо не сьмяецца,
 Кабылу сотнік цягне да стану,
 Цырулік кроў кінуў абмокшаму пану,
 Дзюра на мосьце, так як на хату,
 Два хлопцы ловяць сучку кудлату,
 Баба стаіць у парванай спадніцы
 І кроў ёй цячэ па руцэ і па лыдцы.

Вязуць і труп той зараз на возе,
 Што я то відзяў ляжачым пры дарозе.
 Пытаецца ўраднік мяне ды за сьведку:
 Ці мельнік цкаваў, ці крычала кабетка?
 Ці сучка парвала, а сучку ці білі?
 Ці відзяў, што ў мосьце масьціны пагнілі?
 Ці відзяў, як мельнік стаяў і сьмяўся?
 Як пан с хурманом у карэце купаўся?
 Як хурман утануў, а пан ратаваўся?
 Як злодзей цікаўся з пад млыну да коні?
 Як сьвіснуў кабылу і ляцеў на Рыкойні?
 Ці знаў, хто-то забіты валяўся?
 І кім, забіты, ды каб я прызнаўся,
 Ці не яго вёз, ды пасья уклаў?
 Можа меў грошы, можа я іх забраў?
 (І дух мне заняў, сказаць слова ня мог!
 Вось напасьць на мяне, чысты крыж
 паслаў Бог!)

Чаму я не хацеў ратаваць хурмана?
 Чаму майстра таго не лавіў ля млына?
 Чаму сучкі ад бабы кусьлівай не гнаў.
 Чаго я уцякаў, што ледзь соцкі нагнаў?



Р 49647

Пратрымаў ён мяне нізашто цэлы дзень.
 А бадай ты прапаў! Яшчэ даў і рубель,
 Ён так спрытна яго запусціў у кішэнь.
 Я паехаў сабе! Аж у восім нядзель
 Соцкі прэць мне павестак і шмат:
 Ё першай сьведкам,—як мельнік цкаваў,
 Ё другой сьведкам,—што мост бяз
 прыгат,
 Ё трэцьцяй сьведкам,—як коні хтось краў,
 Ё чацьвертай сьведкам,—як пан заваліўся,
 Як выплыў наверх, а хурман як заліўся,
 Ё пятай сьведкам,—што труп пры дарозе
 Быў убіты, а двое людзей уцякалі,
 Што я даганяў тых людзей ды на возе,
 А яны праз ламы у дваіх паскакалі!
 Аж на шостай ужо дык я стаў вінават,
 Што ратунку ня даў, як карэта плыла.
 Як я стаў па павестках хадзіць ад Каляд,
 Дык асеўся як-раз, як Пакрова была!
 І ня сеяў, ні жаў, ні касіў сенажаць,—
 У арэнду аддаў, бо ня мог дадзяржаць,
 І што меў-то прадаў, пераеў,—
 Па судох агалеў, як шэсьць разы згарэў,
 І ў казе адсядзеў нядзель шэсьць,
 За няяўку плаціў можа тройчы я штраф.
 Як на тоя-ж і праўда схавалася гдзе-сь,
 А шукаўшы яе і мне здарыўся траф.

У С У Д З Е.

Давялося-ж і мне быць на вялікім судзе,
 На акружным судзе, гдзе усе ў грамадзе:
 Мужыкі і паны, маскалі і жыды,
 Хто у чым, як папаў,—ўсе туды, ды туды.

Тут к
 І су
 (Так
 Пры
 Бы
 Толь
 Сам
 Шост
 Як д
 (Каб
 Па а
 Па д
 А пр
 Адва
 Ары
 Што
 А ак
 Ды
 І ак
 Як я
 Як к
 Як П
 А бр
 А та
 Пот
 Пры
 Тут
 І ма
 І я д
 На
 Ды
 Дык
 Ды

Тут кажух, і шынэль, і бурнос, лапсардак,
 І сурдут, і мундзер..., а адзін быў і храк
 (Так як куртка з хвастом),—і брадзяжка была...
 Прыйшлі ўсе і Пантурчыха нават прыйшла...
 Быу тут ксёндз, быў і поп, быў і рабін жыдоў.
 Толькі наш аліндар,—той чаго-сь ня прыйшоў.
 Самы суд за шырокі сеў стол ў пяцяхрох,
 Шосты ходзіць сабе,—ўсе ў залатых каўнярох.
 Як дукат на дукат,—так на іх зігаціць!
 (Каб я быў так багат,—ня хацеў-бы судзіць).
 Па аднэй старане душ чтарнасьця сядзіць,
 Па другой—арыштант, той, што будуць судзіць,
 А прад ім—бэз палы, толькі хвосцік вісеў—
 Адвакат, што то меў бараніць,—той сядзеў.
 Арыштантам тым быў наш Пятрук Пантурок,
 Што у пушчы гдзе-сь меў патайны браварок.
 А акцызнік Яськоў браў з яго кубана,
 Дый данёс, дый злавіў, як той воўк барана!
 І акцызнік той быў, прысягаўся і ён,
 Як яму хто-сь данёс, як сачыў ён пяць дзён,
 Як кацёл там кіпеў, як гдзе брага была,
 Як Пятрук ні пасьпеў уцячы ад катла...
 А брахаў дык брахаў і сябе ўсё хваліў,
 А таго-ж ні сказаў,—як Пантурку даіў.
 Потым нас па адным сталі ў суд выклікаць.
 Прысягаўшы на тым, трэба-ж праўду казаць!
 Тут пытаюць мяне, а тут жаль Пятрука;
 І мая у яго там прапала мука,
 І я думаў сабе водкі выгнаць з вядро
 На вясельля дачкі (вось было-бы дабро),
 Ды завёз Пятруку дзьве асьміны мукі,
 Дык як-раз на той час наляцелі-ж „крукі“,
 Ды мяне-ж павялі у той лес панятым,

Каб ім дна ня было і акцызнікам тым!
 Як спыталіся ўсіх,—прачыталі той „ахт“:
 Што злавіўся Пятрук (а набрэхана-ж—страх!),
 Там такое стаіць, што і ў думцы німа:
 Паравік, змяявік і якаясь шляма...
 Прачыталі ото і яшчэ там папер;
 Пагляджу-ж, кажу я, што-то будзе цяпер?
 Прадсядацель сказаў: „Пяць мінут перарыў!“
 І ў каморку шмугнуў, толькі ксёнжку закрыў.
 І усе паднялісь і пайшлі, хто куды.
 Я застаўся сядзець, усё роўна—з нуды.
 Як вярнуліся зноў, дык адзін той устаў,
 Што сядзеў на канцы і найболей пытаў,
 Паглядзеў на усіх, як узяўся за стол,
 Як зачаў ён крычаць: „Праатакол, пратакол!“
 І казну спамінаў, і трубу і кацёл,
 І муку, і мяшок...—ды усё—„праатакол“!
 Я сяджу і дрыжу, каб мяне ні назваў;
 Калі брасьць,—і я-тут!—А бадай ты прапаў!...
 Але хваліць мяне, справядлівым заве,
 На Пантурку-ж зіркне,—як скаціна раве:
 „Вінават, вінават, ніхай плаціць казьне“...
 І ў турму, і ў Сьбір, і яшчэ куды-сь пхне!
 Гаварыў, гаварыў, ажно піць захацеў;
 Так, як бульбу, Пятра пасаліўшы бы зьеў.
 А сказаць бы—за што?—За сваё, за дабро:
 Чалавек захацеў зрабіць водкі з вядро;
 Што-ж за наўда яму, каб ён сьвету не знаў,
 Ці Пантурка зьеў блін, ці гарэлкі нагнаў?
 Потым стаў вылічаць свае страты акцыз:
 Той дык так-бы зубамі Пантурку загрыз!
 Налічаў, налічаў—і двайну і трайну,
 Як шынкар у карчме тваю чарку адну...

І начыньне забраць, і худобу прадаць,
 Што ў казну, то ў казну, і яшчэ каму-сь даць.
 Тысяч тры там, ці што, налічыў ён пяні.
 (У Пятра-ж каб хоць грош быў які ў кішані.—
 Смашны жабэ гарэх, ды зубоў Бог ня даў...
 Каб акцыз тоя меў, што ў Пантуркі забраў;
 Дзьве казы прадалі, ды сярмягу, ды воз,
 І то брат адкупіў, а назаўтра адвёз).
 Аж ня сьцерапеў той пан, што у куртцы сядзеў:
 Пятруку штось сказаў, акуляры надзеў, —
 Калі-ж крыкнець-зыкне, аж затросся той суд.
 „Гдзе тут, кажа,—віна, чым Пятрук вінен тут?
 „Што скацінку карміў працаваным дабром,
 „Насіў брагу з двара на насілах вядром?
 „Тут турму, тут і штраф для акцыза схаваць“...
 Як зачаў гаварыць, як зачаў бядаваць,
 Дык Пятрук і ня гнаў і у лесе ня быў,
 А то я вінават, я сам гнаў і падбіў,
 І данёс на яго... Вінават я увесь!
 А бадай ты прапаў, а бадай цябе рэзь!—
 Як ката да гары, так ён дзела скруціў,
 На мяне набрахаў, Пантурка зашчыціў.
 Я гляджу, што тут—куц,—прападу, як сука,
 Бо мяшок такі мой, ды мая-ж і мука!..
 Калі дзьверы скрыпель, а я—шусьць—праз
 людзей,
 Ды на двор, ды ў карчму, да кабылы бардзеі;
 Прыляцеў аж у дом, бурачкоў трохі зьеў,
 Сказаў жонцы „маўчы-ж!“ сам у лес паляцеў:
 На тым мейсцу, гдзе быў браварок Пантурка,
 Дай садзіць дзераўцы, аж самлела рука.
 Сьцежку мохам заклаў і сьлед той так закрыў,
 Што ніхто-б ні пазнаў, гдзе і бровар, ці быў.

Ды ізноў аж на суд, а суду ўжо няма,
 Толькі плача, кляне Пантурчыха сама.
 Пантурка адвялі такі зараз ў астрог;
 Той куртаты зашчыт, як кадзіла памог.
 Я-ж якое ўцалеў ад суду на той час.
 Каб-жа Бог ні давеў на той суд другі раз!...

ВОЎК і АВЕЧКА.

Злавіў воўк ягнятка
 І панёс жывоя!
 Плачуць сын і матка,
 Як бабры абоя.
 Воўк над маткай злітаваўся,
 Як які аконам,
 У аўчынку перабраўся
 Ды ідзець з паклонам.
 Прыйшоў, — кажа, — я здалёчку
 Расказаць пані авечцы
 Добры весткі аб сыночку, —
 Як яму цяпер жывецца.
 Не пазнала-б ты ніколі, —
 Такі стаў дасужы,
 І жывець сабе на волі,
 Бяз бяды, бяз нужы,
 Зубы вырасьлі клыкамі,
 І адпалі рожкі,
 Ножкі цяпер з кіпцюрамі,
 Хвост даўжэйшы трошкі.
 І ўжо воўка не баіцца,
 У хлеў ніхто ня гоне;
 Мае чым абараніцца,
 І другіх бароне!
 Прыйдзі, імасьць, да нас ў госьці,

Спра
 Будз
 Будз
 —
 За ве
 Ніхан
 Пагл
 Бо к
 Трэб
 Я-ж
 Ні в
 Ды с
 Бо...
 І аве
 А ва

Бедн
 Між
 Ля с
 Ніхт
 Як н
 Дык
 Ды
 Прах
 Кепс
 І ды
 Ня б
 Кало
 На с
 Міль
 Сват

Справім сабе вечарынку:
 Будзе мяса, будуць косьці,
 Будзем есьць бэз адпачынку!—
 — „Дзякуй, дзякуй ягамосьці
 За весьці такія!
 Ніхай прыйдзе сын у госьці,
 Пагляджу ці вые?
 Бо кажуць, між вамі
 Трэба быць ваўкамі.
 Я-ж па воўчу ня умею
 Ні выць, ні есьці, ні лгаць.
 Ды ськінь скурку, дабрадзею,
 Бо... зубкі відаць!
 І авечка, хоць дурная,
 А ваўка-ж пазнае!—

МАЯ ХАТА.

Бедна-ж мая хатка, разселася з краю,
 Між пяскоў, каменьняў, ля самага гаю,
 Ля самага бору, на беражку лесу:
 Ніхто тут не трапіць, хоцьбы з інтарэсу,
 Як няма гарэлкі, няма куска хлеба,
 Дык які-ж інтэрас, каму сюды трэба?
 Ды хоць няма хлеба, жабраваць ня буду,
 Пражыву як-кольвек ад працы, ад туду.
 Кепска-ж мая хатка, падваліна згіла,
 І дымна і зімна, а мне яна міла;
 Ня буду мяняцца хоць-бы і на замкі,—
 Калок свой мілейшы, як чужыя клямкі.
 На страсе мох вырас, на імху бярозка,—
 Мільшая мне хатка, як чужая вёска.
 Сваталі-ж мне ў прыймы у новую хату.

На зямлю раджайну, і дзеўку багату;
 Буду жыць, казалі, як які пасэсар,
 Езьдзіць парай коні, як сам пан асэсар;
 Ды мне даражэйшы вугал гэты гнілы,
 Камень пры дарозе, пясок ля магілы,
 Як чужога поля, як дом мураваны!...
 Ні аддам за сурдут каптан свой падраны.
 Клікалі-ж у госьці і клічуць суседзі;—
 Не пайду, ня трэба, бо кажуць, заедзі
 Ад чужога хлеба,—драсны абсядаюць,
 Што чужога прагнуць, то сваё кідаюць.
 Я ня кіну хаты, хоць вы мяне рэжыця,
 Не пайду да вас я, хіба у арэшця.
 А хоць сілай нават адарвалі-б з дому,
 Калісь-ці вярнуўся-б, як мядзьеваць да лому.
 Заваліцца й хата, зарастуць пакосы...
 Усё-б я вярнуўся, хоць голы, ды босы!
 Насек-бы бявеньняў, нацягаў-бы моху,
 Зноў-бы склеціў хату як-кольвек патроху,
 Зрабіў-бы камору, выкаваў-бы жорны,—
 Усё-ж свой хлеб еў-бы, хоць-бы сабе чорны!
 Ну дык-жа адстаньця, на што я вам трэба:
 Ці каб ваш хлеб есьці, ці рабіць вам хлеба?

ПРАЎДА

*Ой, цяжка, цяжка...
 Не сярмяжка цяжка,
 Але з гэтай доляй,
 А усё што-раз боляй.*

Ох, цяжкая-ж доля! От так-бы здаецца,
 Скрозь зямлі прапаў-б, ці ў сьлёзы-б разліўся!
 Ці мне жыць на сьвеце, ці мне куды дзецца?
 Ой, Божа мой, Божа, нашто-ж я радзіўся!
 Ой, нашто-ж мне дана тая мая мова,

Як я ня умею сказаць тоя слова,
 Каб яно-то слова ды праўдай назвалі;
 Каб і разыйшлося то слова па сьвеце,
 Як праменьні слоньца цёплага у леце,
 Каб на тоя слова ды людцы здразелі,
 Так, як тыя дзеткі на сьвятой нядзелі;
 Каб-жа тоя слова ды людцаў зьєднала,
 Каб на тоя слова ворагаў не стала,
 Каб людцы прызналі братоў ды братамі—
 Дзяліліся-б доляй і хлеба шматамі;
 А бяз таго слова я нямы калека!
 Хоць-бы занямець мне і да канца века!
 Ой, нашто-ж мне вочкі, ой нашто-ж мне ясны?
 Каб глядзеў,—які я ад усіх нешчасны?
 Каб душа балела, гледзючы на долю,
 Каб сэрца шчаміла і рвалася з болю?
 Каб было чым плакаць і у дзень і ў ночы?
 Ой, Божа-ж мой, Божа, вазьмі-ж мае вочы!
 Нашто-ж тыя вушы, як ня чуць нічога
 Ні ад людцаў добрых, ні з неба ад Бога?
 Ой, ці ні на тоя-ж, каб чуць людзку лайку,
 Ды тую плакучу дудку самаграйку,
 Нашую жалейку, што енча няйграе,
 Хоць як выйгравай ты, а яна смутная?
 Ой, ці не на гэта-ж, каб чуць, як зьвякаюць
 Ланьцугі на людцах, што з хат уцякаюць?
 Ня здзекуйюся-ж, Божа, нада мной, над імі:
 Парабі усіх нас, як камень, глухімі!
 Вазьмі усе змыслы, покі прыйдзе праўда,
 Бо жыць бэз яе нам не вяліка наўда!
 Прасіў Бога ласкі: „Адварні ты, Божа,
 Злую нашу долю на сухія пушчы,
 Адварні на камень, ці на бездарожжа,

На вялікі роісты, на пяскі сыпушчы,
 Ды каб не зазнала ні яго стварэнне
 Гэтай долі нашай да веку сканчэння!
 Не пачуў ён енку, ня увідзяў мукі,
 Крыж уеўся ў плечы, ланцугі у рукі!
 Прасіў я суседзяў са мной падзяліцца,
 Памагчы крыж несці, як „з Богам ня біцца“.
 Асьмяялі людзі мяне, як дурнога,
 Там, казалі, праўда, тут тыкеле сіла!
 Даўней, кажуць, праўда па сьвеце хадзіла,
 Жабруючы-ж зьмёрла, а людцы схавалі,
 Камянём накрылі, зямлю пааралі,
 Каб ня чуць, не ведаць аб ей ані вестці,
 Ды цяпер і кажуць: „Праўда ў небе гдзесь-ці“!
 Ды пашлі-ж ты, Божа, Праўду сваю тую
 З неба на зямельку сьлязьмі залітую!
 Пасылаў ты Сына, Яго ні пазналі:
 Мучылі за праўду, сілай паканалі;
 Пашлі-ж цяпер Духа, ды пашлі бяз цела,
 Каб уся зямелька адну праўду мела!

✓ З Д А Р Э Н Ь Н Е.

Ехаў я раз ад Кіяны,
 Ды ў Смаргоні, і не п'яны,
 І даехаў да Ваўкелы;
 А конь добры быў мой, белы.
 Тыц, стаў конь наравіцца,
 І храпіц, і дыба стаў,
 Што ня можна прыступіцца,
 Чуць аглоблі не зламаў.
 Гляджу: бочка ля дарогі...
 Чыста-ж бочка, толькі рогі —
 Як-бы трохі відаць збоку.

Думка: вѣз хто-сь, ды здалёку,
 Як прыстаў дык, скаціўшы,
 Сам начуе гдзе-сь у вѣсцы,
 Або можа быў падпіўшы,
 Страціў бочку пры дарожцы.
 А што ў бочцы, хто там ведаў?
 Можа брага, можа водка?..
 А я той дзень не абедаў,—
 Вось, каб, думаю, сялёдка?!
 Або каб алей Бог даў-бы,
 Ужо-жнясьцерпяўбы, украў-бы!
 Ото-ж, думаю, закрашу;
 Натта я люблю з ім кашу.
 Падыйшоў да бочки, зрухаў,
 Калі адаткнуў, панюхаў,
 Аж з радасьці страпянуўся,
 На ўсе банкі аглянуўся!
 Ну, сьвязусянькім аляям
 Смак пачуў па губе, нося!..
 Хоць ня быў яшчэ зладзеям,
 Але-ж тут дык давялося.
 Так ужо я чаго-сь рад,
 Падвярнуў свой панарад,
 За уторы падняў бочку,
 Абпёр яе на лучочку...
 А конь—смык, падаўся ўперад.
 А бадай табе тут верад!
 Падкаціў я бочку зноў,
 І як-раз ужо навёў,
 А конь—смык назад, ды тоўк!
 А бадай цябе тут воўк!
 Я ізноў давай каці...
 Здумаў,—лепей распрагці.

Узяў каня, як сьлед, разпрог,
 Зірк—аж конь мой і бяз ног.
 Конь-ня-конь, а зэдлям стаў:
 Я спалохаўся, пражагнаў..
 Дык зноў конь і сам запрогся!
 Я спалохаўся, і змогся,
 Скінуў опратку, перажагнаўся,
 Зноў тыкі за бочку ўсяўся,
 А так цёмна,—хоць коль вочка.
 Калі гляну,—то-ж ня бочка,
 А каза стаіць з рагамі!
 Хвост, бародка і з нагамі...
 Аж тут пятах калі крыкне,
 Каза ў лужу калі скікне,
 Калі ў лесе зарагоча,
 Конь да хаты калі скоча...
 Вот тут я! дагадаўся,
 Кому ў рукі то папаўся.
 Давай казаць „Анёл Панскі,
 Згінь, прападзі дух шатанскі!“
 І цяпер, як хто сямяецца,—
 Мне усё каза здаецца.
 З таго часу да алею
 Я ня мог душу прымусіць
 Адварнула, дабрадзею,
 Такто чорт нас грэшныхкусіць..
 Каб ня крыж,—прапаў-бы мусіць!

✓ Н Е М Е Ц .

Не люблю я места (па расейску—горад):
 Натта там цяснота і вялікі сморад,
 А паноў, як маку, ды сярод гароду,
 Апроч таго пропасць рожнага народу!

Наш брат як увойдзе—сам сябе баіцца:
 Ці ісьці бэз шапкі, ці гдзе пакланіцца,
 Дык натта-ж і стыдна, каб не памыліцца:
 Пакланіцца немцу, ці якому жыду!
 Ніхай яго сточа,—набяресься стыду;
 Ніхай лепей з дому я ў той дзень ня выйду,
 А пазнаць-же трудна, як жыда, як немца,
 Як пана якога, ці там чужаземца;
 А што жыд ды немец—дзеці аднэй маткі:
 І мова падобна і адны ухваткі, —
 І абодвы ласы на чужую працу,
 І мусіць абодвы ядуць разам мацу!
 Абодвы абдураць, абдзяруць, як ліпку,
 Абдзяруць і сошку за бітую скрыпку.
 Пан наш нябошчык (ніхай яму сьвеце),
 Як памёр чацьвёрта вясна то, ці трэцьця,
 Як яго скруцілі, чыста абадралі,
 Глядзіць—будзе кепска, што тут рабіць далей?
 Усё пусьціў арэндай; найперш пусьціў жыда;
 У млыне сеў немец, якая-сь абрыда, —
 Граўшы па дарогах, прыйшоў з-заграніцы,
 Прынёс толькі торбу і ў ей дзьве скрыпіцы.
 Двор купіў хто-сь рускі, так як за дурніцу, —
 Пан зыйшоў далёка, куды-сь за граніцу,
 Жыд зараз убіўся у рускага ў ласку:
 Што дзень ходзе ў лесе, ад самога браску...
 От ходзіць ён гэта, ды ўсё дубы ліча.
 Як трэба і грошы рускаму пазыча.
 А як аблічыўся, ды дубы абмераў, —
 У восені выгнаў з тысячу сякераў, —
 Шчысьціў пушчу чыста, за пяскі узяўся,
 Як кабан раз'еўся, ды як пан зазнаўся;
 Гавора па-руску і з рускім гуляе,

Разам ляжа, ўстане і ўсім упраўляе!
 Рускі сабе ездзе, ня ў дому ніколі,
 Немец усё меле, ды ходзе па полю.
 Наеўшыся мяса, півам запівае,
 У сьвята-ж на скрыпцы, аж пішчыць, іграе.
 Здаецца-б, нічога, калі хто ня ведае,
 Але пачакаўшы, дык выйшла камедыя:
 Жыд купіў у месьце сабе камяніцу,
 Глядзім—наш рускі кінуўсь за граніцу:
 Пакінуў і жонку, адрокся і дзеці;
 Зьявіўся пан новы (гэта ужо трэцьці)...
 А які-б то пан той?.. Ну, ці хто павера?..
 Гэты-ж самы немец, каб яго халера!
 От, цяперь згадай-ты—хто кім калі стане?
 Аб пану ні вёсьці, ні слуху, ні званьня,
 Жыд панам зрабіўся, немец яшчэ горшы,
 А мужык быў голы, цяпер яшчэ гольшы!
 Так і на гародзе: лебеда, крапіва, —
 Толькі вырві рэпу,—дык зарастуць жыва,
 Так, як чорт, насее! Ото-ж так і людзі:
 Тутэйшы загіне, дык вораг прыбудзе!

Д У М К А.

Чаго-сь мне маркотна, на плач забірае;
 Мусіць душа чуе якая-сьці гора,
 Ці штосьці зрабілась... што? А хто яго знае:
 Ці град жыта выбье, ці згіне абора,
 Ці ўраднік загнувіцца, пагоне падводу,
 Ці знойдуць у лесе крадзену калоду?
 Ці можа умрэ сын той, што маскалём служыць,
 Ці той што у Мэрыку падаўся, ды тужыць?..
 Так цяжка, здаецца, каб граху не баяўся —
 Ці ў пятлю палез-бы, ці ў ваду схаваўся!

Летась мне было так:—і валы прапалі,
 Сьвіньні бульбу зьелі, гарод пакапалі,
 Нябошчыца матка чыста захварэла,
 І дзядзькава хата з комінам згарэла;
 Сукна не звалілі,—хадзіў бэз сярмагі,
 А тут і бэз хлеба... прападаў ад смагі!
 Хоць-бы скарэй стала, што ўжо стацца муся,
 Каб так ні цягнула за сэрца, як ліна;
 Бядаваць ня перша, я і не баюся:
 Ніхай усё згіне, дык душа-ж ня гліна!
 Тагды-б ужо ведаў, як і ратавацца,
 Ці там ад няшчасьця, ці з людскоў напасьці,
 Ці сядзеццэ у хаце, ці куды падацца,
 Ці злажыўшы рукі на векі прапасьці!..

Ды што-ж мне да таго, чаго мне журыцца?
 У мяне ня будзе,—знайдуць людзі хлеба:
 На бяду мне плюнуць, Богу памаліцца,
 Даўслушнага часу дажыву, як трэба!
 Вунь стаіць бярозка, тут ля самай хаткі,
 Косы папусьціла... плача, кажуць людзі,
 А мне так здаецца, што ёй ані гадкі:
 Што было—ня помніць, не ўзнае, што будзе.

А можа-ж і помніць, як то я калі-сьці
 Быўшы малым хлопцам, лазіў, калыхаўся,
 Яна была гібка, болей было лісьця...
 І я ўжо ня мог бы, як тады, спінаўся.

Чаго-ж мне маркотна? Ты скажы, бярозка!

Маўчыш, як нямая і сама смутная...

Мусіць тыкі праўда—гэта яе сьлёзка,

Што кажуць другія,—капля расяная.

Мне жаль і бярозкі, чаго ж яна плача,

Калі ужо долі ня пераінача?..

Ня тужы, бярозка, сьвет з намі ня згіне,

Вецяр, як павее, шышачкі раскіне,
 Хоць-бы ты засохла,—вырасьце вас болей...
 Перастанем плакаць мы над сваёй доляй!
 Якое яно будзе, дажывём да дошкі,
 Хоць лепей, хоць горы, абы не так трошкі!
 Шышачкі раскіне, як параскідала
 Маіх шэсьць сыночкаў,—здаецца, ці мала?
 Усе разыйшліся!—Адзін у наборы,
 Адзін пайшоў ў прочкі за чорныя моры,
 Адзін за Дунаем саўсім асяліўся,
 Адзін у Сыбіры,—з старшынёй паб'ўся,
 Пяты на пісарстве гдзе-сь у Патарбурку,
 Кінулі у хаце вот крываго Юрку!..
 Ну ды рана-позна, тыкі мне здаецца,
 Кожны занудзіцца, да дому прыб'зецца...

З КІРМАШУ.

Гэй, ляці кабыла, хоць ты падарвіся,
 Бо мяне чакае там мая Людвіся.
 Чакае, чакае, аж выйшла за дзьверы,
 Вот ужо і поўнач, а ня есьць вячэры.
 Зварыла зацірку, дык аж гоне сьлінку,
 Малачком зьяліла, як тую сьняжынку!
 Гэй, ляці-ж кабыла, па пнёх, па каменьнях,
 Бо яна чакае уся у пламеньнях,
 Уся у пламеньнях ад аднэй мілосьці!..
 Гэй, ляці, кабыла, каб ня ўспелі госьці.
 Гэй, басуй, басуй-жа, мая ты кабыла,
 Каб жонка не спала, дзьверы адчыніла.
 Маскалі-ж у вёсцы яшчэ не паснулі,—
 Праляці-ж кабылка, каб яны ня чулі!
 Рві, кабыла, жыва, вязу я гасьцінчык;—
 Чі хустку чырвону, ці валовы бічык;

Гэй, вязу гасьцінчык, вязу кірмашовы,
Ці новую хустку, або і біч новы!

✓ ПАДАРОЖНЫЯ ЖЫДЫ.

Што крук круку ня выдзюбае вока,
То ведама даўна і ведама далёка;
І гдзе крапчэйшыя дзяруцца,
Дык слабшыя ніхай жа ня суюцца.
Бо ўжо чубы напэўна што парвуць,
Калі яны адзін другога не паймуць.
З двох мястэчкаў два падвозцы
Двох жыдоў вязлі напроці;
Спаткаліся-ж на вузенькай дарожцы;
І ніводзін ня ўступае па ахвоце:
Той кажа: „Парха ты вязеш, дарогу дай!“
А той крычыць: „Ты пана мне не лай,
Бо я твайго і біць гатоў!...“
І біч смалёны тут завёў,
А той у рукі ды бчышча...
І замахалі так, аж сьвішча!
Жыдкі у просьбу, каб гадзіцца.
Куды табе!—Ні прыступіцца,
Так бьюць, аж кроў цячэ жыдом!
„Ты бьеш майго, а я твайму аддам!“
І можа-б так на сьмерць пабілі
Дык хітра-ж і жыдкі зрабілі:
Той перасеў таму на воз, а той туды.
І так заехалі абодва бэз бяды,
І мужыком так стала бліжай дому
І крыўды ніякой нікому.
Пазналіся жыдкі, пагергталі
Дык мужыкі і біцца перасталі!
А што? Каб так і мы зрабілі,
А можа-бы і нас не білі?

ХРЭЗЬБІНЫ МАЦЮКА.

Калісь, як у нас казакі то стаялі,
 У Шнурах за горкай раз мяне спаткалі,
 Сказаў „пахвалёны“, а яны сьмяюцца,
 Адзін што-сь сьпявае, іншы дме на дудцы,
 А старшы скіпеўся: „Ты што за адзін?“
 Думаю: —Хто-ж я?—ужо-ж Юркаў сын!—
 „Тутэйшы, кажу я, „свой чалавек:
 „Сын бацькі свайго, а бацька дзяцей,
 „Тут і радзіўся, тут і жыву век;
 „Юркам зваць бацьку, а я дык Мацей.
 „Вун, гдзе і хата і выган і сад;
 „Там жнець мая жонка, а тут гарэць брат!“...
 Ён кіпіць горай, пытаючы, лае,
 Крычыць і бьецца і у твар штурхае.
 „Ды хто—ты, ды хто-ты,—ці рускі, ці не?“
 Я дай круціцца туды і сюды,
 Думаю:—Што-ж сказаць яму мне?—
 „Я не нашу, кажу, барады!“.
 „Да ты“, ён кажэ мне, „веры якой?
 „Ці ты праслаўны, ці ты—паляк“?
 „А дайця-ж паночку“, кажу, „мне пакой“
 „Ды я-ж тутэйшы, як казаў дык так!“...
 Як сьцебане пракляты мяне, —
 Аж у вочах чырвона здалося!
 Каб я-ж у чым-кольвек, у якой віне,
 А то і ня ведаць скуль узялося?
 Я кажу гэтак: „Калі ж ужо так,
 „Што васпан бьесься бэз-дай прычыны,
 „То мусіць і праўда, што я паляк
 „І буду паляк я ад гэтай гадзіны!“...
 Ну і далі-ж мне добра на знак:
 Цягнулі біўшы аж ў Жамаслаў,

Каб
 Каб
 Тоя
 Калі
 „Пр
 „Сам
 Трэб
 Нар
 Княз
 „Эх“
 „Шт
 „Ну,
 „Дас
 „Тут
 „Буд
 „Ну,
 „Бац
 Мы-х
 Маўч
 Ён-ж
 Вядз
 „Пій
 „Вот
 „Руск
 „Каб
 Міро
 Глян
 „Як“
 „Спы
 „Як ё
 „Дык
 Цягну
 А тут

Каб помніў крэпка, што я паляк,
 Каб і вам гэта здарэньне сказаў.
 Тоя прайшлося, пайшлі й казакі;
 Калі пад восень завуць нас у збор:
 „Прыехаў“, кажуць, „начальнік такі!
 „Сам князь Хаванскі: ідзіце у двор!“
 Трэба ўсё кідаць (хоць святам было).
 Народам, як макам, ўвесь двор заліло:
 Князь у палетах, вясёлы такі!
 „Эх“, кажа, „рэбяты,—вы дуракі,
 „Што ў рускай зямлі, дый каталікі!
 „Ну, цар вас прыймае у сваю веру;
 „Дасьць зямлі многа!... Вы, на паперу,
 „Тут падпішыце, а поп пасьвенце,—
 „Будзе ўсё добра, усюды пашэнце...
 „Ну, братцы, выпьем па чарцы усе;
 „Бацюшка крыж і крапідла нясе!“
 Мы-ж толькі зірк адзін на другога,
 Маўчым, трасёмся, не кажам нічога:
 Ён-жа Мірона за плечы узяў,
 Вядзець да стала, гарэлкі падаў:
 „Пій на здароўя і так пішы:
 „Вот сабраліся дзьве тысячы душы,
 „Рускую веру хочам прыняць,
 „Каб каталіцкай ні ведаць, ні знаць“...
 Мірон папярхнуўся, як хуста зьбялеў,
 Глянуў на ўсіх, на мяне паглядзеў —
 „Як“, кажа, „людзі, так“, кажа, „і я,
 „Спытайця“, кажэ, „вун Мацея,
 „Як ён ды скажа перавярнуцца,
 „Дык усе вёскі на яго здадуцца!“
 Цягнуць мяне да таго князя,
 А тут аж мурашка за скурай лазе.

„Ну што, маладзец, нап'ёмся водкі?“
 Даець мне грошы, такі салодкі:
 Усё гавора, радзе, пыте,
 Жонку цалуе, дзяцей гайдае.
 „Ну, што-ж—надумаўся, ці ўжо гатоў?“ ...
 „Надумаўся“, кажу, „каб сто катоў
 „Дралі мне скуру, пяклі на агню,
 „Я веры сваёй тыкі не зьмяню!“
 Іх! Закіпеў тут той князь, аж зароў,
 Аж вылупіў вочы, шчырвянеў, як кроў...
 „Розаг падайця, нагаяк, сто лоз!
 „Ён з веры сьмяецца мне тут-жа пад нос!“
 Хапілі мяне які-сьць гайдукі,
 І розаг падалі чатыры пукі.
 І бьюць—не баліць, хоць за сэрца бярэ:
 За што-ж ён, пракляты, мне скуру дзярэ?!
 Як крыкну я гэта: „Эй, бійця-ж мацней,
 „Мацнейшы ад веры нашай Мацей!“
 Вот так-то хрысьцілі мяне казакі
 З тутэйшага ды ў палякі!

БОГ НЯ РОЎНА ДЗЕЛІЦЬ.

*Бог сіроты любіць, але долі
не дае.*

Прыказка.

Чым то дзеецца на сьвеце,
 Што ня роўна дзеле Бог? —
 Адзін ходзіць у саеце,
 У золаце з плеч да ног,
 А другому, каб прыкрыцца
 Хоць анучай,—велькі труд;
 Ўвесь, як рэшата, сьвеціцца,
 Адны латы, адзін бруд!

Адзін мае хатаў многа,
 А вялікіх,—касьцёл моў;
 Увясьці-б туды хоць Бога
 І той-бы з іх не пайшоў.
 У другога ў сьцяне дзюры,
 Вецяр ходзе, дым і сьнег;
 Тут карова, сьвіньні, куры...
 Тут пакута, тут і грэх!...
 Гэты едзе у вагоне, —
 Цёпла, мякка, толькі жыць!
 А ляціць,—як віхар гоне,
 А ён сабе толькі сьпіць!
 Той ў мяцеліцу, ў марозе,
 Што аж вон яму прэ дух,
 Паўзе з клункам па дарозе,
 У сьнягу увесь па брух!
 Гэты хлеба і не знае,
 Толькі мяса, ды пірог,
 І сабакам выкідае
 Усё тоя, што ня змог.
 А той хлеб жуе з мякінай,
 Хлопча квас ды лебяду,
 Разам жывець і есьць з свінкай,
 З канём разам пьець вадуду!
 Аднаму дзiesiąткі-служкі
 Зарабляюць сотні сот;
 Рукі ў яго, як падушкі,
 Як кісель дрыжыць живот!
 Другі-ж сам, аж на дзiesiąтак
 Працуючы лье свой пот,
 А высахшы, як аплатак,
 Цянюсянькі,—як той кнот.

ХЦІВЕЦ І СКАРБ НА СЬВЯТОГА ЯНА.

Пры выгане ў вёсцы, ў самай перагонцы
 Была хата крывенька у адно ваконца;
 У хатцы адзінокі жыў хцівец лянівы,
 Што думаў бэз працы зрабіцца шчасьлівы.
 У грошах, ён думаў, ўсё людзкае шчасьце.
 А ён-жа павінен гдзе-сьці скарб напасьці!
 За мілю-ж за вескай ды быў лес заклёты;
 А хціўцу-жа лес той як-раз проці хаты.
 У тым лесе заклётым не расло нічога,
 Праз яго ніколі ня ішла дарога;
 Баяліся людзі у той лес заходзіць,
 А як хто заблудзіць,—чорт па тры дні водзіць!
 Пьяны хцівец йшоўшы з вяселья да дому,
 У той лес убіўся, залез сярод лому:
 Вот стаіць ён гэта, клянець—праклінае,
 Калі гляне воддаль,—сьветлачка мігае;
 Думаў—хата блізка, ці хто-сь пасець коні;
 Кінуўся на сьветла, прайшоў можа гоні,
 Аж глядзіць—агонь той ды з зямлі бярэцца,
 Хоць гарыць—не паліць; ня можна й сагрэцца.
 Спалохаўся хцівец, аж працьверазіўся,
 Сам не аглядзеўся, як і апыніўся
 Аж у сваёй хаце, аж на печ забіўся!
 Назаўтра па вёсцы аб усім аб гэтым
 Вестка абляцела, як папер штахэтам.
 Адзін скажа верне, другі праінача,
 А кожны па свойму здарэньне тлумача.
 Адзін кажа,—пэўна маланка бліскала
 Дык пьянаму хціўцу у вачох і стала,
 Другі,—што то—сьветласьць з магілкі сьвятога,
 Пэўна хцівец будзе шчасьлівы у Бога.
 А другія кажуць,—што то—скарб заклёты,

Што хцівец, як знайдзе, дык будзе багаты!
 А хцівец дай думаць: як—бы тут разжыцца,
 Хоць-бы гэтым скарбам з чортам падзяліцца.
 І сядзіць на прызьбе ці ў сьвята, ці ў будні,—
 Калі раз пад вечар вылазе чорт з студні!
 Опратка нямецка, спераду куртата,
 Капялюх высокі, як жыд носе ў сьвята,
 Портачкі, як дудкі, сам які-сь цыбаты,
 І шклянныя вочы, з заду хвост куртаты...
 Хцівец дагадаўся, што то за пасланец,
 Са страху затросься, так як той паганец;
 А тыкі пытае, трохі ачуняўшы:

- Хто ж такі панічык?—нібы не пазнаўшы...
 — Ды я ня тутэйшы, пліпатэнт *) здалеку,
 Душы закупаю для пана што року! —
 — А ваш пан багаты, ці дорага плаце? —
 — Іх!—кажа,—мільёны ён на гэта траце,
 Яму трэскі а грошы, што грошы то трэскі;
 Усякага купіць, абы толькі кепскі! —
 — Нашто-ж душы кепскія, здаецца? —
 — Э, бо добры у добрым псуецца! —
 — Ці-б то мне ня можна прадацца вашэці,
 Каб я быў багатшы ад усіх на сьведці? —
 — Можна,—кажа немчык,—а чаму-ж ня можна?
 Цераз майго пана нігды не парожна.
 Пры сабе не маю, але вун, у пушчы,
 Ляжыць скарб заклёты за ройстам у гушчы,
 А там, на засьценку, ёсьць ведзьма старая,
 Пакажа, як браць скарб, яна усё знае! —
 Наша душа, твае грошы!—І запісаў што-сьці,
 А сам кінуўся аб землю, забраджэлі косьці,

*) пленіпатэнт—камісар.

Віхрам закруціла, і ён знік, як пена.
 Хцівец зьвяк на камень, аж пабіў калена,
 Спалохаўся чыста, што аж пражагнаўся,
 Нават плюнуў тройчы, злажыў тройчы фігу,
 Але... чорт закрэсьліў душу сабе ў кнігу!
 Вот назаўтра хцівец прад усходам рана
 Ляціць да гэі ведзьмы, казаў бы да пана.
 Вот ужо і блізка яму да засьценку...
 Стала чаго-сь страшна! Ідзець памаленьку.
 Аж скуль узяліся, як туман з дубровы,
 Крукі і вароны, сарокі і совы,
 Ды як сталі кракаць, галасіць, сьмяяцца,—
 Хцівец аж схітнуўся, каб назад падацца;
 Узяў камень, калі пусьціць, калі уцярэбе,
 Ды трапіў ня у птушкі, а сабе па лэбе!
 Аж зарагаталі каменяня па полю,
 Аж сыпнулі сьлёзы у хціўца ад болю.
 Давай таптаць лапцям каменяня са злосьці...
 Калі гляне,—ведзьма! Адны толькі косьці!...
 Калі гаркне хціўцу у вароньне горла:
 — Якая-ж—то немач цябе тут прыпёрла?—
 — Маю інтарэсы, — кажа, — да вашэці,
 І даўно прыйшоўбы, каб не твае дзеці!...
 А яна праз комін глядзіць і гавора
 Я цябе чакала, але не так сора.
 Не рабі мне глуму, а ідзі у сені,
 Але зажмур вочы, вывярні кішэні
 І паўзі на брусце, ды наперад задам,
 Пад сьцяну пралезеш яшчыркай, ці гадам!...—
 Увійшоў ён гэтак у тое мяшканьне,
 Аж спацеў са страху! Калі, гэта, гляне:
 Паўнюсенька хата пташкавых галовак,
 Скрыдэлак і ножак і цэлых паловак:

Там сьвішчыць, там вішчыць, то крэкча,
 Гэтая стогне, а другая клекча,
 А ведзьма як крыкне каршуновым басам,
 Дык усё замоўкла зараз тым-жа часам.
 — Ну, кажы-ж, што трэба? Мусі ці ня грошы?
 Бо віджу для нас ты чалавек харошы! —
 — Эге-ж,—кажа,—скарбу хацеў-бы дабрацца,
 А, ваша, дык знаеш, як за яго ўзяцца! —
 — Відзіш, які ласы? Шак гэта не жарты!
 Пагляджу я первей, ці ты яго варты:
 Задам тры работы,—як выдзяржыш пробу,
 Дык забярэш скарбы, а не—дык хваробу!
 Нанасі-ж пазногцям мне вады вядзерца,
 З маленькіх пылінак, вот па гэтай мерцы,
 Пастаў стоўп высокі, ды як волас ценкі,
 І злічы лісточкі на ўвесь лес гусьценькі!...
 Мусіць тут і немчык тыкі памог трошкі,
 Досьць што крутам-мутам выпаўніў да крошкі,
 Адкуль і ахвоты і розуму стала?
 Усё зрабіў хцівец, што ні загадала.
 Ведзьма яго хваліць, гладзіць па галоўцы;
 Падала вячэраць чаго-сь у латаўцы;
 Здаецца яешню і з савіным шмальцам,
 Сама яго корміць, папіхае пальцам...
 Потым таго кажа:—Калі ты, лядачы,
 Захацеў так скарбу, дык ідзі-ж у ночы
 У лес перад Янам, каб ні брэх сабачы,
 А ні сьпеў пятушы, а ні людзкі вочы
 Ня былі ў прашкодзе. У папараць сядзеш,
 Хустачку падсьцелеш, добранька разглядзіш,
 І чакай паўночы. Папараць дасьць кветку,
 Ты струсьні на хустку папараці ветку,
 У хустку завяжыш кветачку ты тую

І будзеш мець скарбы, калі пашанце.
 Толькі, дзяцюк, слухай: каб ты не жагнаўся,
 І нясучы скарбы, каб не аглядаўся!
 Хцівец дачакаўшы прад сьвятога Яна,
 Зайшоў у лес далёка ад самага рана,
 Выспаўся за сонца, вечарам памыўся,
 І сабе чакае: ці скоро паўночы?
 Паставіўшы слупам на папараць вочы;
 Толькі зірк: па лесе кажаны, як мухі,
 Каля яго круцяць, поўзаюць рапухі,
 Гадзіны суюцца, а совы галосцяць,
 Ваўкі страшна выюць, аж эха разносяць;
 Ажна лес трасецца! І хцівец затросься,
 Але страх падоляў і усё прайшлося,
 І усё заціхла, як магілка ў ночы!
 Хцівец зноў паставіў на папараць вочы,
 Вецярок па лесе лісткі развевае,
 Струхнулася папраць, як-бы то жывая!
 Калі глядзіць хцівец:—кветачка, як сонца
 Заблішчэла ясна, хораша бяз конца!
 Струсануў на хустку хцівец кветку гэту
 І ляціць да хаты з кветкай, як штахэтай!
 Цяпер хцівец ведаў усё на сьвеце чыста.
 Што у сяродку, гдзе сіла нячыста,
 Як зьвяры гаворуць, скуль вада у рэчцы,
 Калі што пасеяць, адкуль што бярэцца,
 Калі будзе вецяр, маладзік настане,
 І каму якое гдзе будзе спатканьне,
 Умеў перакінуць сябе, ці другога,
 Хоць у што захоча, абы ні ў сьвятога!
 З карача надоіць малака кадушку,
 З вады зробіць водку, з каменя падушку;
 Як захоча,—дохне скаціна ад вока,

Ведае, гдзе скарбы, хоць-бы як глыбока!
 Знаў лячыць шалёных і кроў стрымаць з раны,
 Загаварыць зубы, ці вочы паганы,
 Заломы у жыце закруціць па злосьці,
 Ці выжаць чужыя, як закруціць хто-сьці,
 Такі стаў дасужы, што сьвет зьдзіваваўся,
 Адкуль гэта хцівец розуму набраўся?
 Усё, усё чыста стаў ведаць, як трэба,
 Толькі што ня ведаў, як зарабіць хлеба.
 Узяў ён сякеру, рыдлёўку пад паху
 І йдзець у лес той бэз жаднага страху.
 Прыходзе да мейсца, гдзе сьвятло мігнула,
 Штрахануў рыдлёўкай, аж зямля здрыгнула,
 Як людзкія грудзі, і аж застагнала
 Жаласьліва, цяжка, як-бы вот канала!
 А ваўкі, мядзьведзі, каты і сабакі,
 Гадзіны, рапухі і зьвяры усякі
 Калі загалосыць, як закрычаць пташкі,
 Аж хціўцу за скурай сыпнулі мурашкі,
 Пот паліўся цурком, валаскі паўсталі...
 Хцівец страх падоляў і капае далей.
 Трошкі пачакаўшы,—скуль браліся крыкі—
 Шаблі зазьвінелі, забражджэлі пікі,
 Бьюць у барабаны і крычаць салдаты:
 „Лаві, рубі ногі, каб ня ўцёк да хаты!“...
 А хцівец капае, як-бы і ня чуе.
 Тут ляціць карэта...—От-от задратуе!
 Там сотнямі коні яго налятаюць,
 Хурманы ганяюць і асьцерагаюць...—
 Ён усё капае,—вот так як наняўся.
 Як ужо-ж і гэтым страхам не паддаўся —
 Гадзіны з балота і вужоў цімала
 Лезуць проста ў вочы і тыкаюць жала...

Як-бы то ня чуе,—як-бы то не знае!
 Потым ваўкалакі, смаўжы, ваўкалюды,
 Зубастыя ведзьмы сабралісь з усюды;
 На яго суюцца, зубамі скрыгочуць, —
 Ён тыкі капае, аж чэрці рагочуць!
 Асэсараў, соцкіх, ураднікаў хмара
 Наляцелі, гроззяць, другі аж удара...
 Ен усё капае, ані аглянецца.
 Скарб і паказаўся,—няма куды дзеца!
 Кацёл, як кадушка, зялезам абіты...
 Абухом, як трэснуў, дык пусьцілі ніты;
 Рэчкай паліліся новыя дукаты,
 А хцівец падумаў: „Цяпер я багаты!“ ..
 Набраў іх бяз ліку, у мяшок насыпаў,
 На плечы закінуў, зрадзеў,—аж захлапаў,
 І... ляціць да дому з тымі дукатамі...
 Аж тут і пагоня зямлю капытамі
 Рвець, як даганяе, аж сапуць іх коні!
 Ён чуе, нито блізка, можа німа гоні, —
 Дукаты ў лісічкі, а сам у калоду
 Перакінуўсь зараз і прапаў, як ў воду!
 Калі-ж наляцелі калмыкі, арапы,
 Шаблямі махаюць, аж трасуцца храпы,
 Ды ніяк нічога ня могуць дарадзіць,
 Так то умеў хцівец і сьлед свой загладзіць.
 Тыя-ж пастаялі, пацмокалі трохі,
 Коні завярнулі і пайшлі, як блохі.
 Калоду ў сябе зноў, лісічкі ў дукаты
 Перакінуў хцівец і ляціць да хаты.
 Калі ў поўдарогі чуе—ізноў гонюць,
 Крычаць і страляюць і шаблямі звонюць.
 То былі татары—кудлатыя шапкі,
 А твар,—як дзьве скулы, а вочы,—як крапкі.

Як зглядзелі хціўца,—калі запішчэлі,
 Аж прыляглі коні... але не пасьпелі.
 Хцівец верць у дуба, а грошы у роя,
 А мяшок у вулей/ Удалося й тоя.
 Цмокаюць татары! Прапаў, як у воду!
 Адзін кажа: „Трэба-ж зласаваць хоць мёду“.
 А тут на іх коні пчолы, як сунуцца, —
 Ледзьві паўсядалі, каб назад вярнуцца!
 Хцівец зноў уцекі. Пад вёскай, за гоні,
 Чуе, забубнела і зноў хто-сьці гоні!
 То гналіся туркі так, як падчас бітвы:
 Палашы крывыя, вострыя, як брытвы,
 У зубах кінджалы, голавы абрыты,
 Брові так, як вусы, а твары сярдзіты!..
 Хцівец кінуў камень, а гдзе ён каціўся,
 Там ручэй глыбокі, шырокі зрабіўся;
 На ручаю човен і буч на дне рэчкі
 Поўны карасямі. Туркі, як авечкі,
 Саўсім не пазналі, што то перакінуў
 Хцівец сябе ў човен! І цяпер не згінуў.
 Туркі завярнулі, а хцівец уцекі!
 Ужо тут пад хатай сусед недалёкі,
 Як крыкне на хціўца: „Пачакай ты, скнэра!
 Падзелімся скарбам! А, які нявера!
 Вытрымаў і гэта і ні аглядаўся,
 Стануў на парозе, за закрутку ўзяўся,
 Аж тут сам сабою узяў мех прадраўся;
 Як сыпнуць дукаты, дык аж загрымела!..
 Ня вытрымаў хцівец,—у вачах сьцямянела, —
 Аглянуўся,—відзіць: ажно чорт сьмяецца,
 Крыўляе, рагоча, за бокі бярэцца!
 Тут абамлеў хцівец, як сноп паваліўся;
 На раныцы толькі з расой прабудзіўся;

І найперш заглянуў—скарб яго ці цэлы?
 Зіркі! Губы развесіў і стаіць здурнелы:
 У мяху ўсё трэскі, а грошы не стала;
 А душа за чары навекі прапала.
 З папараці кветку хцівец гдзе-сьці страціў,
 Памарка забіла і не разбагацеў!
 Цяпер ня то дзесяць,—трох ня пераліча,
 Ня хціўцам, а дурням кожны яго кліча.
 Вось хцівасьць на грошы давяла да згубы:
 Німа ў сьвеце лепей, як свой грошык любы,
 А то, як каторы чалавек харошы,
 У добрым здароўі век зжыве бяз грошы!

ГДЗЕ ЧОРТ НЯ МОЖА, ТАМ БАБУ ПАШЛЕ.

Адзін мужык ды добра з жонкай ладзіў,
 А гэта-ж чорту ў горле косьць.
 І што ён толькі не рабіў,—не звядзіў,
 І немарасьць бярэ і злосьць.
 Чорт з хаты вон ідзе, хвастом трэ вочы:
 Жаль души яму, а нават стыд;
 Не раз ня еўшы быў, не спаўшы ночы,
 А skutку—ніц,—сабе абрыд!
 Калі глядзіць, шкулдык, шкулдык бабуся,
 Як раз у тую вёску йдзець;
 Чорт думае: дай бабе пакланюся,
 Яна іх пэўна развядзець,
 Прад бабай чорт такім харошым стаўся,
 Аж вышчырыўся бабін клык;
 Чорт жаль свой расказаў і абяцаўся

Даць бабе пару чаравік, —
 Як толькі муж ды жонку аддубасе;
 І прысягу па свайму даў.
 А баба ўнэт за дзела узялася!
 (Чорт бабу пэўна добра знаў
 Яшчэ тагды, як яблык крала Ева,
 У раі Божжым, гдзе-сьці там,
 З таго праклятага праз Бога дрэва,
 Што праз яго прапаў Адам).
 Вось бабка зараз шусьць да жонкі на сакрэты;
 Давай хваліць, што добра так жывуць,
 Што рэдка гдзе знайсці такой кабеты,
 А лепшых дык нігдзе ня чуць.
 А можна-бы і лепей нават жыць,
 Каб жонка ведала сакрэт,
 Умела як на тоя варажыць, —
 Яшчэ бы лепшы стаў ёй дзед.
 Ёсьць у мушчын на самым гарляку
 Грубейшы валасок адзін,
 Як спіць, — згалі яго, дык будзе да вяку
 Слухмяны для цябе, як сын! —
 Тут бабе жонка надала, што мела,
 І баба з Богам выйшла вон,
 А жонка з радасьці і полудня ня ела:
 Што век жа будзе добры ён!
 Мужык гарэ, і блізка ля мяжы,
 А баба міма йдзе... Шкулдык
 І стала! Кажа: — Божа памажы! —
 Як трэба атказаў мужык.
 — Што добрага чуваць, бабўся, у людзях? —
 — Ай, чула, чула дзісь я шмат!
 Ці то казаць, ці не казаць? Бо страх!

Цяпер на брата ідзе брат,
 А жонкі вернай—гдзе цяпер шукаць?
 І у тваёй каханак ёсьць;
 Змаўлялася,—як будзеш ў полі спаць,
 Дык брытвай табе зроби што-сь!...
 Сказаўшы гэта,— марш у лес бабуся,
 Як ліс лягла за першы куст;
 Ціхусенька ляжыць, хоць кашаль дусе,
 Ня пусьціць нават пары з вуст!
 Аж жонка з полудням ляціць ад вёскі,
 Схаваўшы брытву у кішэнь,
 На вобмежкі паставіла дар Боскі
 І кліча мужа, як што—дзень.
 Ён хмурны што-сь і есьць не натта хоча,
 А потым зараз лёг заснуць.
 Заснуў!... А жонка у кішані шамоचा...
 Дастала брытву—і чуць-чуць...
 — Га, рэзаць, подлая ты душагубка! —
 Зароў, як той шалёны бык:
 — Дык вот якая ты, мая галубка!...
 І дай біць жонку той мужык!...
 Зьдзівіўся чорт, што баба так зрабіла,
 Узяў яго прад бабай ляк.
 Ціжэмкі бабіны наткнуў на вілы,
 Здалёку даў,—баяўся так,
 Каб баба і яму жыцьця ня струла,
 Не нарабіла ў пекле штук,
 Не набрахала-б там, што чула,
 Або, што ён—яе байструк.
 З тых пор, як чорт гдзе не дарадзе,
 Там слухае ён бабскіх рад,
 У бабскай круціцца грамадзе,
 І ў пекле тым трымае лад!

КЕПСКА БУДЗЕ!

Як я толькі нарадзіўся —
 Бацька сказаў: — Кепска будзе! —
 Ну дык жа-ж не памыліўся:
 Зьдзекавалісь Бог і людзе
 А чым кепска? Бо у марцы
 Я радзіўся (пост праўдзівы,
 Цяжкі месяц ў гаспадарцы;
 Як пражыў хто,—будзе жывы).
 Пераеўся хлеб да крышкі,
 Бульбы толькі, як паселяць,
 І прыварку а ні лыжкі,
 І скаціна,—хоць развець;
 Ні саломкі, ня то сена,
 Хоць бы на раз для скаціны;
 А тут дроў а ні палена;
 А тут яшчэ нарадзіны!
 Трэба-ж бабе бохан хлеба
 І гарэлкі-ж трэба пляшку,
 Яшчэ-ж хрысьціць хлопца трэба...
 Вот і думай, як сермяжку
 Нясьці жыду пад заставу,
 Ці прадаць каня, кароўку.
 — Сеў,—казаў ён,—я на лаву,
 Узяўся за галоўку,
 І заплакаў, аж заліўся,
 Так, як бацьку пахаваўшы...
 Кепска зрабіў, што радзіўся,
 Кепска будзе сьвет пазнаўшы! —
 Ці то слова йшло урокам,
 Што казаў у кепскім часе,
 Ці хто кінуў такім вокам?...

Ну і доля-ж удалася!
 І збылося-ж бацькі слова!
 Вот у тыдзень вязуць гэта
 Хрысьціць мяне да Макрова
 Кумоў дwoя і кабета.
 У Аборках мост сарвала...
 А я-ж быў—чуць жывы, слабы;
 Рада-ў-раду, на тым стала,
 Што ахрысьцяць з вады бабы.
 З Бярэзіны жменю вады
 Кума сама зачарпнула,
 Паматала сюды—туды,
 Трэйчы на мяне лінула.

— Вось і хрэст увесь тут,—кажа,—
 І ксёндз хрысьціць гэтак сама,
 Толькі яшчэ чым-сь памажа,
 А хлапцу ўсё роўна — яма!
 Хоць-бы жывым ды давезьці,
 Каб дарогай не сканала, —
 Скажуць, кепска вязла гдзе-сьці,
 Або туга спавівала!... —
 Гэтак мяне пахрысьціўшы,
 Вязуць назад ўжо да маткі.
 Вочы добра пазаліўшы,
 Ледзьве унясьлі да хаткі.
 Закусіўшы тут, як трэба,
 Пакумаліся і квіта!
 Баба ўзяла бохан хлеба,
 Пляшку водкі, торбу жыта;
 Разыйшліся і паснулі.
 • Матка-ж мяне калыхае:
 — Люлі,—шэпча,—сыноч, люлі!..
 А як зваць? Сама не знае.

Вот назаўтра з пазаранья
 Бяжыць матка да кумошкі,
 Ды пытае; як празваньне
 Далі сыну? Лёну трошкі
 Тут прынесла пры здарэньні,
 Трошкі сала, круп са жменю...
 А кума-ж была праворна:
 Хоць што збрэша, не запнецца,
 Круце сабе ў сенях жорны,
 Трэба-ж салгаць,—куды-ж дзецца?!
 — Імя,—кажа,—твайму сыну
 Ксёндз хацеў даць па кантычцы;
 Думаў ён можа з гадзіну;
 Узяў ксёнкку, як стаў рыцца,
 Дык даў потым з каліндарка!
 Матка прутчэй з хаты ў сені,
 Як-бы цівун гнаў па карку,
 Усё шэпча то іменьне:
 — Аліндарка; Аліндарка! —
 Прыляцеўшы так да дому,
 За калыску узялася
 І зрадзела, як сьвятому,
 Што аж сьлёзмі залілася.
 І калыша і галосе;
 Натта імя ўпадабала;
 Натта добрая здалося,
 Што такога і не знала!
 Вось і клікаць мяне сталі,
 Скаліндаркам, Аліндаркам...
 Ну, як зналі, так і звалі.
 Але вось што з гаспадаркай?
 Найперш конь здох, та го-ж лета
 цялушка, як лань пала...

Матка-ж, ведама, кабета,
 Затужыла і запала,
 Гадкоў со-тры пацягнула,
 Ё марцы й ручанькі згарнула,
 (А ўсё ў марцы, трэба-ж гэта!
 А разумная была кабета!)
 З таго гора бацька бедны
 Стаў маркотны, як магіла.
 Было сядзе такі бледны!
 — Што-ж ты гэта нарабіла?! —
 Гэтак скажа і заплача.
 (Хто-ж пачуе, хто убача?)
 Потым дай памалу сватаць;
 Трэба-ж, ведама, жаніцца,
 Каб было кому палатаць,
 Каб было у што змяніцца,
 А так усё памарнела:
 Куры, гусі, нават сьвіньні, —
 І сьвіньня дзяцей паела,
 І карова марне гіне..
 Ё восень давай шукаць пары.
 Ды ніводная ня хоча;
 Аднэй бедны, другой стары,
 Трэцьця—чорт зна, што тароча:
 — Аддай,—кажа,—Аліндарку
 Куды-кольвек, хоць на людзі,
 Сядзь на нашу гаспадарку!
 Тагды выйду, добра будзе! —
 Бацька кідаўсь со-тры тыдні,
 Яшчэ горай зажурыўся,
 Прадаў сякі-такі злыдні,
 Разлайдачыўся, распіўся,
 І умёр там пад гарадам,

Ушчаміўшы ў плот галоўку.
 Шапку знайшлі аж за бродам
 І у шапцы залатоўку.
 А на-заўтра прывёў соцкі
 Асэсара, паноў троя.
 Труп той зрэзали на клёцкі...
 (А у марцы-ж было тоя!)
 Мяне цётка, ў апеку
 Ўзяўшы, трошкі падрасьціла,
 Ды якому-сь чалавеку
 Як за сына адпусьціла.
 Незадоўга змёрла цётка:
 Я стаў круглая сіротка.
 Ці гдзе днюю, ці начую,
 А ўсё бяду сваю чую!
 Пастухі збяруцца ў гаю,
 Пяюць песьні ля бярозы,
 А мне чаго-сь,—сам не знаю,—
 Смутна, цяжка, цякуць сьлёзы.
 Рос я гэтак за вачыма,
 Ужо трэйчы спавядаўся,
 Калі зімой да вайчыма
 Ды ураднік заблукаўся.
 Я сяджу сабе на печы:
 Пляту лапці, ўю аборы.
 Ён паказуе праз плечы:
 — Што-то? Сын твой,—кажа,—хворы?—
 — То ня сын,—айчым мой кажа,—
 Ўзяў сіротку. Дзякуй Богу,
 Добры ўдаўся: позна ляжа,
 Рана ўстане і адлогу
 Не запусьце... спагадлівы!
 Маю сына, хоць ня родны.

Ажаню, як буду жывы.
 Будзе Богу й людзям годны! —
 — А лет сколькі?—той пытае.
 — Дваццаць,— кажа,— мусіць, мае. —
 — А зваць як?—Ды, Каліндарка!... —
 Ураднік піша усё шпарка:
 Як радзіўся, гдзе хрысьціўся...
 Пісаў, пісаў дый паехаў.
 Бацькі яго угасьцілі,
 Далі торбачку гарэхаў...
 Пасьля таго, так не далей
 Як у тыдзень, і асэсар
 Шусьць у хату (і з мэдаляй).
 — А гдзе,— кажа той пасэсар, —
 Твой Ліндарка, ці як звецца,
 Што хаваецца з някруцтва,
 Пляцець лапцікі на печцы?...
 Ашукаства! Баламуцтва!...

.
 А я-ж ехаць меў па дровы...
 Бацька клікнуў. Іду у хату...
 А асэсар той — здаровы! —
 Лясь мне ў морду, потым тату!
 Я-ж узяў яго за грудзі
 І піхнуў ілбом у дзьверы.
 Ён як раўкне: — Гэй вы, людзі, —
 Тут разбой! Прыміця меры!...
 Тут рыштант, брадзяга скрыты!...
 Вось і лоб калісь быў брыты!...
 Вяжы усіх, нараджайся!...
 Мяне лясь!—Ты хто? Сазнайся! —
 — Скаліндар,— кажу,— сірота! —
 Пацагнулі ап дарозе,

Завязалі і вароты,
Мы-ж спынуліся ў астрозе...

Астрог, братцы, паглядзеўшы
Мімаходам, выглядае
І нічога; шак ня еўшы
І ў астрозе ня бывае.
Але лепшы ў хаце голад,
У дарозе велькі холад,
Найцяжэйша праца ў полі, —
Як у той астрожнай долі!
Відзяў пташку я у клетцы,
Як галоўкай поты бьецца,
Аж скрыдэлкам затрапача
І сканае... жыць ня хоча!
Раз лісіцу, аткапаўшы,
Прывязалі мы да кола:
Стала-ж грызьці, што папаўшы,
Сабе бруха распарола,
Растрыбушылась на часьці, —
Каб ня жыць так, хоць прапасьці!...
Нашто,—гадзіну, медзянку,
Пусьці ў шкляннае начыньне, —
Сама сябе бэз прастанку
Будзе жаліць, пакуль згіне!...
Як ужо-ж скаціна тая,
Або гадзіна праклята,
І та цану волі знае,
Што-ж для нашага-то брата,
Меўшы розум не скацінны,
Як знаць волю мы павінны!?...
А ў вастрозе-ж німа волі,
Ні у чом, німа й ніколі!

У зялезе тыя дзьверы
 Пры дзьвярох стаяць жаўнеры,
 А народ усё сярдзіты,
 Так як-бы яшчэ ня сыты
 Людзкіх сьлёзаў, мукі, енку;
 Не гавораць памаланьку,
 А ўсё зыкам, а ўсё з лайкай,
 А ўсё з боем, ўсё з нагайкай.

У дзядзінец нас як пхнулі,
 Дзьвярмі тымі як грукнулі,
 Дык і сьвет мне тым закрыўся,
 Як-бы у трунузабіўся...
 Зараз старшы ўзяў за плечы,
 Хляснуў трэйчы, так, — бязрэчы!
 Ключы кінуў. — У халодну! —
 І аблаяў матку родну.

Нас піхнулі, як у яму,
 Ў цёмну хату чварагранну,
 Далі хлеба, вады меру,
 І запёрлі, як за веру
 У цямніцах калі-сь гэта
 Замыкаліся ад сьвета.
 Цёмна, зімна!... Прытуліцца
 Німа куды! А каганец,
 Як-бы губка, толькі тліцца...
 Засьпявалі мы ражанец:
 Пяём, плачам, аж галосім!
 Божай ласкі, праўды просім,
 Ў такім енку, са сьлязамі
 І паснулі мы ў той ямі!
 Абудзіўся я з здзівеньня:
 Глядзяць у шчэлачкупраменьня!

Я падумаў: ласка-ж Божа
 І сюды пралезьці можа!
 Аглядаюся вакола,
 Як-бы шукаў і тут Бога.
 Мне зрабілася вясёла,
 Не баюся я нікога.
 Зноў ражанец; „Бог уцечка“...
 Бляю сабе, як авечка, —
 Калі бразьць ключом у дзьверы
 І крычыць хто-сь:—Гэй, вы, зьверы,
 Вы бунтоўнікі, паскуды,
 Выбірайцеся адсюды!
 Тут важнейшым трэба сесьці,
 Вас у вобшчу здадзём гдзе-сьці! —
 Павялі нас аж на гору,
 Па якому-сь калідору...
 Дзьверы, дзьверы, ў дзьверах дзьюрка,
 І у кожнай-жа хвігурка,
 Як-бы тая-ж выглядае!
 Гдзе ні глянеш, усё-ж тая:
 Блішчаць вочы, твар як гліна,
 І абросшы, як скаціна!...
 У турме, як у тым гробе,
 Ішлі, ішлі гэтак з гоні.
 А смрод такі, што ад воні
 Мне аж дух у грудзях сьпёрла,
 Як-бы цісьне хто за горла.
 Тут нам хату паказалі,
 Упусьцілі, развязалі,
 Вады далі, трохі хлеба
 І запёрлі зноў, як трэба.
 Тут народу шмат сядзела.
 Глянуў я,—душа самлела!

Як падушкі у іх твары!
 У хаце пуста, толькі нары.
 Ляжаць усе, з нас рагочуць,
 Нават мейца даць ня хочуць.

— Давай,—кажа,—хоць на пляшку!

А не даўшы, дык парашку
 Цёнгле*) ты выносіць мусіш,
 А ўжо хлеба—дык ня ўкусіш!

Мы табе набьём аскому,
 Пакуль вернешся да дому!—

Я спалохаўся, баюся:

„Войча наш“ кажу, малюся...

Бог даў спомніць: залатоўка
 Гдзе-сь была ў кашулі ўшыта,
 Што дала калісь жыдоўка,
 Як падвёз у млын ёй жыта.
 Прэндка**) сарваў тую лату,
 Кінуў злоты той на хату...

І ня ўгледзяў, як хапілі,
 Толькі відзяў—водку пілі.

Тагды сталі нас пытацца,
 Ці застаўся, хто у хатцы?
 Адкуль, за што пасадзілі?

Іншы вуча, на пытаньне

Даць якоя наказаньне:

—Кажы, —кажуць,—знаць ня знаю,

Чый я ёсьць, з якога краю.

Малым быўшы сьляпых водзіў;

А падросшы і сам бродзіў;

Не прыпісаны да сказкі,

*) цягам.

* *) хутка.

І так живу з Божай ласкі.
 Бог мой бацька, зямля—матка:
 Знаць не знаю!—Уся гадка!
 Так да марца сядзім ціха,
 Ня чуваць дабра, ні ліха.
 А у марцы шлюць бумагу,
 Каб дастаўлена брадзюгу,
 Супраціўніка уласьці,
 Улажэньня першай часьці,
 Што мянуецца „Ліндорам“
 Ды йшчэ бьецца з асэсорам.
 Ды каб быў ў ланцуг закуты,
 На нагах, каб былі пугы,
 Праважацеялі каб срогі,
 Каб ня сходзілі з дарогі,
 А каб проста даначала...
 І цімала там пісала?!

.....

Вот назаўтра рана, рана
 Нам адзежка наша дана;
 Паскідалі мы сярмягі,
 Салдат узяў дзьве бумагі,
 Нас звязалі і ў дарогу...
 Я падумаў:—Дзякуй Богу!
 Хоць нас сонечка сагрэе!
 Вецярычк на нас павее!
 Можа дожджык срыбны змоча!
 Можа птушка засьвяргоча!...
 Аж заплакаў я зрадзёўшы:
 От, здаецца-б, і ня еўшы
 Быў бы сыты на свабодзе,
 Як той кролік ў агародзе...
 Тут здаецца і сканаў бы,

За свабоду жыцьце-б даў бы!

Жаўручочки Бога хваляць,
 А пастушкі агонь паляць,
 А і сонечка прыгрэла,
 Аж мне ў душы паясьнела.
 Да палудня йшлі гэтак.

Пры дарозе шмат і кветак:
 То пралескі, то сасанкі
 Выйгравае Божэ сонца!
 Так пад вечар ў мейсцу сталі.
 У халоднай начавалі, —
 Было розна. Заўтра зраньня,
 Як раз у дзень Звястаньня,
 Клічуць мяне да дапросу
 (Задаваць то ужо часу!).

Той судзебнік маладзенькі,
 Такі быстры, хоць маленькі,
 Усё пытаецца, ды піша,
 І нагой усё калыша.

Як спытаўся мяне, хто я?
 Я і спомніў сабе тоя,
 Як вучыў там той з астрогу:
 — Знаць не знаю я нічога!

І старога тут клікнулі,
 Папыталіся, раскулі
 І да дому павярнулі.

А мне кажа: — Ты, брадзяжка,
 Сакрыў званьне, будзе цяжка:
 Сорак розаг, потым „роты“!

Скажы лепей—адкуль, хто ты? —
 А ўсё піша, піша, піша

І нагой усё калыша.
 Пісаў, пісаў, даў другому
 І сам пайшоў кудысь з дому;
 Мяне зноў—жа—да астрогу!
 Толькі цяпер, дзякуй Богу,
 Адзінокі я застаўся.
 Айчым плакаў, як жагнаўся:
 — Помні,—кажа,—мяне сыну,
 А я, хіба што сам згіну,
 А цябе вярну да вёскі,
 Хіба-ж ужо гнеў быў Боскі,
 Або-б Праўда гдзе-сьці зьмёрла! —
 Выйму цябе ім із горла!
 Бог паможа проці сілы,
 Праўда выйдзе, як з магілы! —
 Сказаў гэта, пакланіўся,
 Ды ізноў сьлязьмі заліўся.
 І мне стала ў вочах цьмяна,
 Зашчымела ў сэрцу рана,
 Як-бы што-сьці адарвала,
 Сам ня знаю, што мне стала?
 Калі гляну, ачунеўшы, —
 Я—ў шпіталю, захварэўшы...
 Галава мая абрыта,
 Твар вадой, ці чым абліта,
 А піць хочэцца... Здаецца,
 Рэчку-б выпіў, каб пры рэчца!
 Так я праляжаў тры тыдні,
 Прадаў усе свае злыдні:
 Натта есьці стаў па-многу
 І паправіўсь, дзякуй Богу!...
 Я-ж тут ляжу і ні рэчы,

Што там стары гаспадарыць?
 А ён торбы ўзяў на плечы,
 Па начальству просьбы жарыць.
 Трэйчы Вільню, сем раз Ліду
 Ён адведаў. Трэба-ж ведаць—
 Прысягнуў, пакуль ня выйду,
 Нават дома не абедаць!
 Раздабыў усе паперы,
 Запісаў мяне у сказку...
 Што і бацька-б можа шчэры
 Не зрабіў такую ласку.
 Так у восень, ў замарозкі
 Прывялі мяне да вёскі,
 Пазьбіралі шмат суседаў!...
 Кожны гаварыў, што ведаў:
 Як я тут, калі радзіўся,
 Як і бацька мой жаніўся...
 Паказалі усё чыста,
 І што імя мне „Каліста“,
 Што завуць мяне „Ліндарка“
 Так—на сьмех; што чыста гол,
 Як ліндар, што на хальварку:
 Ўвесь маёнтак: ён ды вол.
 Асэсар быў ўжо новы,
 Чалавечак так, нічога,
 Які-сь дзіхі, нездаровы
 І цярплівы... хваліць Бога!
 Пасьля таго праз паўгоду.
 Ў марцу-ж, мяне на свабоду,
 Дзякуй Богу, адпусьцілі
 У той дзень, як і хрысьцілі!...

Ў ВАСТРОЗЕ.

Паперы прыйшлі у турму з Акружнаго,
 Што зараз зачнецца суд пасья Каляд!
 Сядзела-ж там нашаго брата і многа,
 Было і нявінных памежы нас шмат!
 Быў пан, што у банку краў грошы чужыя,
 Быў пісар, што выдаў паперы благія...
 Я сам тут сядзеў, а за што? Каб спыталі,
 Дык я-б не сказаў, і яны-бы не зналі.
 А пісана так, што „страбіў жывы знак“,
 Калок на капцу (быў гнілы, як бурак)
 Пры полі маім мне стырчаў так, як скула,
 Наехаў кабылай і слуп той зьвярнула.
 Каб-жа люльку паліць было чым не красаўшы,
 Агонь разлажыў той калок пашчапаўшы.
 Прыехаў да дому, пасеяўшы грэчку,
 Закінуў кабыле, забраўся на печку.
 Назаўтра праспаўся добра, на ранку
 Завець мяне сотнік, стукнуўшы па ганку:
 — Ураднік склікае народ аж на поле,
 Пісаць там што-сь трэба яму ў пратаколе. —
 Пайшоў-жа, гляджу я, аж ён што-сь пытае:
 „Чыя то граніца і грэчка от тая?
 Хто слуп асьмяліўся спаліць самапраўна?
 Калі то было? Ці даўно, ці недаўна?...
 Ураднік жа піша, а я дык сьмяюся,
 Кажу: „Ох, я натта цябе ды баюся!“
 Пытаю: „Ці брат твой, ці бацька гніляк,
 Што узяўся пісаць пратакол шчыра так?
 Ці можа той кол толькі ёсьць твой зямляк?
 А можа вялікі які-сь быў начал,
 Ці спраўнік, ці большы яшчэ генарал.“

Прыблуда! Схавайся, адкуль ты прыйшоў,
 У нас ужо досыць такіх прыбышоў,
 І кожны згніе, бо як кол тут убіўся,
 А зрублены пень там згніе, гдзе радзіўся!
 Кабыла мая дык усіх вас паверне,
 Ня то што чапаць, але толькі як п....

А людзі рагочуць, зыйшоўшыся з хат,
 Бо кожны ўтапіць бы урадніка рад.
 А ён тыкі тоя, што я кажу, піша;
 Другі раз спытае, чаго не паслыша.
 Мяне-ж яшчэ болей ды сьмеласьць бярэ.

А дзядзька мой блізка за гоні гарэ;
 Я-ж біч яго ўзяушы, ды ззаду зайшоў,
 Урадніку трэйчы, як дам між вушоў!
 Аж ён закрычаў: „Калавур, тут разбой!“
 І зноў запісаў, узяў паперы з сабой,
 Як сеў на каня, дык-аж пыл закурэў!
 Народ жа са сьмеху увесь аж памлеў.

Сьмяёмся сабе, а таго не ўдагад:
 Ураднік—начальнік, ня то, што-наш брат!
 За тыдзень жа сотнік павесткі прыпёр,
 Каб мы усе заўтра зьявіліся ў двор:
 Тут пан прыляцеў, аж на тройцы з званком,
 Распытываць будзе пад срoгі закон.
 Тут некуды дзецца, на заўтра чуць сьвет,
 Мушчын з два дзсяткі, дванасьце кабет,
 Ідзем да двара, за малым ня дзве мілі,
 Ідзем, а чаго? Каб мы зналі, хоць сьнілі !...
 Адзін кажа: выйшаў то пэўна указ
 Каб скінуць падаткі якія і з нас;
 Другі,—што зямлі дададуць, ці аброк
 Даруюць за прошлы, ці гэты хоць рок.
 Лгуць бабы, што біскупа вернуць ізноў,

Ці можа біць розгамі будуць паноў,
 За тоя, што немцам усё прадалі,
 І натта па шмат што даўгоў завялі:
 У банках усе аж па вушы сядзяць,
 Кідаюць двары, на Парыжу глядзяць;
 Усе пушчы зьмялі у жыдоўскі кішэнь
 І жывуць так бэз заўтра, абы з дня ды на
 дзень!

Ніхто не згадаў, чаго клічуць у двор,
 Ніхто не паняў, што сотнік прыпёр!
 Прыходзім у двор,—той начальнік ёсьць тут.
 Выходзе да нас, апрануўшы сурдут,
 Пытаецца так: „А за што вы, рэбяты,
 Урадніка здулі, ледзь трапіў да хаты?“
 „Затоя“, мы кажым, „а што натта ён ласы,
 Што любіць яешню, курэй і каўбасы,
 Унадзіўся натта ён лазіць па хатах,
 Ды нюхаць, каторай муж служба ў салдатах;
 Ды натта цікавы, каторы што мае, —
 Ня то што у сьвірны, ў кішэнь заглядае;
 Сьвіньнёй гаспадарыць у нашым гародзе,
 Праз дзьверы улазе, праз вокны выходзе,
 На полі слупкі,—і да іх яму наўда,
 Таго-ж не утаропе, гдзе крыўда, гдзе праўда;
 Ён, гад, каб пісаць, а рабіць—то ня робе,
 Анам дык ён так, як той кашэль ў хваробе!“
 Мы-ж гэтак лапочам, а ён усё піша,
 Пытаецца толькі, а сам,—як ня слыша;
 А потым чытае: „Такія то людзі
 Урадніка білі, цягалі за грудзі;
 Прызналіся самі і як і чым білі,
 І зналі самі, што закон праступілі,
 Супроці начальства, законнай уласьці,

І змовілісь вёскай урадніка ўкласьці,
 Зачыншчык-жа я: а бо я той калок
 Спаліў, а другіх я у бунт увалок;
 Дык мяне у вастрог той-жа час запырці
 І судзіць найсражэй па вялікай стацьці!“
 Чытае ён гэтак, а мне дык здаецца,
 Ён з нашага брата і с праўды сьмяецца:
 У законе-ж ўсе роўны і пан і мужык,
 А што-ж то ураднік за велькі індык?
 Як ён каго трэсьне, дык гэта нічога,
 Яго-ж не даткні, так як Юрья сьвятога!
 То так думаў я, ажно вышла ня тое,
 Ураднік на службе,—то дзела другое:
 Тагды сьцеражы ты яго, як той скулы,
 Бо ён—то ня ён, а то ёсьць артыкулы,
 Разьдзелы, стацьці і ўсезводы закона!
 Мужык-жа, наш брат, той усюды варона,
 Здалося мне, што ці дурню, ці шэльме, —
 Ці хітры ён будзе, багаты хоць вельмі, —
 Мундзір хоць надзенеш, жупан хоць-бы новы,
 А дурнем-жа будзе дурны бэзгаловы;
 А шэльму-жа нюхам пачуе сабака,
 І ўсюды для шэльмы чэсьць будзе аднака.
 І прыказка-ж кажа, што Бог не цяля,
 З усёй грамады пазнае круцяля!
 Законы-ж, а думачкі нашага брата,
 Як ноч—а то дзень; гэта—будні, то—сьвята!
 Вот гэтых законаў паняць я ня мог;
 За гэта-ж цяпер я папаўся ў вастрог.
 Цяпер ужо тут, дык мне вочы працёрлі;
 Пазнаў, як у бацькаву хату запёрлі..
 Ото-ж і завуць і мяне на той суд
 Вучыць шанаваць і начальства і кнут,

І слуп, што гніець, стаючы ля дарог,
Бо начал, кнут і слуп, то даў Бог!...

БЫЎ У ЧЫСЦЫ.

Раз у дзень задушны, як раз а паўночы,
Іду я да дому... а цёмна і ўюга! ...
Не каб заліўшы саўсім ужо вочы,
Але так,—у меру,—падвыпіўшы туга.
Іду і мяркую; ці то цяпер шчасьце,
Як паноў не стала, ці то была доля?
І лічу на пальцах: паншчызны дванасьце,
А гадоў да трыццаць, як настала воля...
Там быў аканом, камісар і цівун,
Намесьнік, лясьнічы, хмістрыня, паны.
І кожны меў права узяць за бізун,
І кожны меў права да нашай сьпіны...
А цяпер?... Ой, што-сьці кепска выходзе,
Цяпер ці ня болей настала паноў?!
Не натта свабодна у гэтай свабодзе,
І давай я лічыць паноў новых ізноў:
Стараста, соцкі, пісар, старшына,
Пасрэднік, ураднік, асэсар і суд,
Зьезд мірвы, прысуцтвы і сход...
Аж паднялася са страху чупрына,
Аж пальцаў не стала на ўвесь гэты шчот,
А пальцамі-ж трэба карміць гэты люд!...
Іду... калі, шусьць, як маланкай спаліць,
Стаіць, так як-раз, што умёр, аканом.
Прыгледжуся:—ён,—тыкі ён і стаіць,
І стрыжаны-ж вус і стаіць з бізуном...
Схудаўшыся,—толькі скура ды косьць.
А белы ўвесь чыста, белы, як сьнег,



Толькі на сэрцы плямачкі ёсьць,
 І плямкі на пальцах,—мусіць то грэх?!...
 „Браціку“, кажа, „браце, Мацей!
 Ратуй маю грэшную душу
 З чысца, з рук подлых чарцей,
 Або навекі загінуць я мушу!
 Дваццаць пяць лет, што у чысцу я пёкся,
 Усе грахі выбуў, усіх-жа адрокся,
 Толькі на сэрцу вот грэх, як смала,
 Прыліп да мяне і ня змыты.
 То—за жонку тваю: саграшыў, як жыла;
 За цябе, што нявінна быў біты.
 Ох, ідзі ты са мной, зачарпнуўшы вады,
 Аж да чысцу таго, аж на дне,
 І выбач ты мяне, што як быў малалы,
 Твая жонка-краса спадабалася мне.
 І палій ты вадой мне на сэрца, Мацей,
 Буду Бога маліць за цябе, за дзяцей!
 Я заплакаў з жалю, але думаю: досць
 Нацярпеўся і ён, бо лазіць, што жывы,
 Гэтак ссох ад агню,—толькі скура ды косць.
 Пайду ў чысьцец я той, пагляджу на дзівы!
 І дзівы-ж, браце мой, у тым чысцы, але!
 Чэрці кормяць смалой і гатуюць ў смале,
 І цягаюць, і рвуць, запрагаюць у воз,
 Кручком цягнуць кішкі і зубамі за нос;
 Вочы колюць ражном, пазурамі рвуць твар.
 Скрабуць скуру нажом, як на боты тавар.
 І како-ж тут німа? Тут і пан і жабрак,
 Генарал і салдат, аканом і мужык.
 А што баб і дзявок,—сказаць так, —
 Ёўтроя больш, як мушчын ёсьць на лік.

Хто за што, а як баб, дык найбольш за язык.

Языкі-ж даўжыні—так, як добры ручнік.

Іх і паляць смалой і нажамі скрабуць,

І ніяк да бела прапаліць ня могуць.

Натта шмат маладых, што дурылі мужоў,

Чараўніц, а і зводняў старых...

Тут я шмат і знаёмых знайшоў,

Але так—не чапаў ужо іх.

З мужыкоў тут не натта, каб шмат,

А ўсё больш дык багатых паноў.

На зямлі адцярпеўшы, наш брат

На той сьвет, як па масьле пайшоў!

А паном дык і трудна цярпець;

Бэз прывычкі, дык стогнуць, аж страх!

Глянеш,—пан, як, здаецца, мядзьведзь,

А чорт дышлам запрог і трах—трах,

Бічам бье, ражном пора у тыл,

Морду круце на бок і за кудлы трасе;

Стук і крык, аж віхор круце пыл,

Так пан чортавы воз той нясе.

Там паны і муруюць, гаруць,

Вымятаюць і сьвіньні пасуць,

А смалу, дык, як мёд, там жаруць,

А каменя, як горы нясуць

Ўсё у пекла, каб дно як зрабіць;

А ўсё толку німаш іх работы нігдзе:

Тут яны робяць усё, абы збыць,

І там ім гэтак работа ідзе.

Я-ж то думаў, што ксяндзоў тут німа,

Калі зірк, аж і ксёндз тут сядзіць:

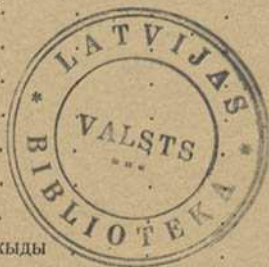
Чорт яго аблажыў грашыма,

Запаліў у грашах тых і ксёндз так гарыць.

1964 г.

С Ы П І С.

	<u>Бач.</u>
Францішак Багушэвіч	5
Прадмова Мацея Бурачка	10
Мая дудка	13
Дурны мужык, як варона	16
Як праўду шукаюць	17
У судзе	20
Воўк і авечка.	24
Мая хага	25
Праўда.	26
Здарэньне	28
Немец	30
Думка	32
З кірмашу	34
Падарожныя жыды	35
Хрэзьбіны Мацюка	36
Бог ня роўна дзеліць	38
Хцівец і скарб на сьвятога Яна	40
Гдзе чорт ня можэ, туды бабу пашле	48
Кепска будзе	51
Ў вастрозе	65
Быў у чысцы	69



ПАТРАБУЙЦЕ УЎЮДЫ ТАНІЯ КНІГІ:

КРАСНАЕ ПІСЬМЕНЬНІЦТВА:

Сымон Рэўка з-пад Барысава. Смык Беларускі. Коўна. 1922.

Тарас Гушча (Якуб Колас). Краскі Жыцьця. 1907—1921. Коўна. 1922.

Тарас-палясоўшчык. Беларуская паэма пачатку XIX стал. Коўна. 1920.

ПАЛІТЫКА:

Язэп Варонка. Беларускі рух ад 1917 да 1920 году. Коўна. 1920.

А. Цвікевіч. Адраджэньне Беларусі і Польшча. Бэрлін. 1921.

САМААДУКАЦЫЯ:

В. Лункевіч. Закон жыцьця сярод жывёлаў і расьцін. Коўна. 1922.

Г. Казячы (пераклад). Неба і зоры. Коўна. 1922.

Francišak Bahuševič.

DUDKA BIELARUSKAJA
(Gudy Dūdelė).

„Apšvietos“ leidinys.

Sukrauta:

Kaune, Laisvės Alėja, 50.

Xnygyne „LITERATURA“.

A. Bako Spaustuvė. Kaunas, Ožėškienės g-vė, 5.